Nr. 33 (391), 19 - 25 august 1997

22

ANUL VIII

GABRIEL LIICEANU

pag. 14-15

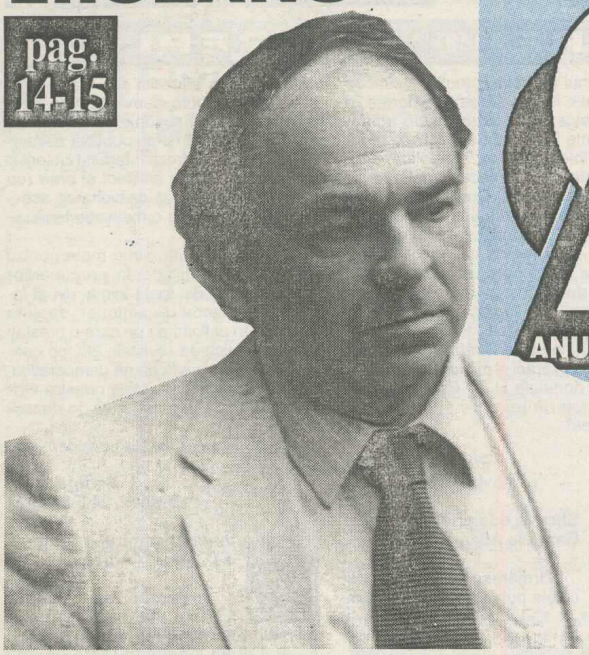

H.-R. PATAPIEVICI

Despre ERNEST BERNEA

Lucia Hossu-Longin

TVR

Alina Mungiu

pag. 8-10

pag. 5

ILIE ŞERBĂNESCU

SĂ AVEM ŞI NOI CAPITALIŞTII NOŞTRI

RODICA PALADE

Iată că se poate

Atunci cînd, prin închiderea primelor 17 întreprinderi nerentabile, dintr-o serie de peste două sute, reforma a trecut, în sfîrşit, de poarta fabricii, reacţia de protest a salariaţilor a fost nu numai previzibilă dar şi modestă ca intensitate, mult sub avertismentele sumbre ale unor analişti din ţară şi din străinătate. Această reacţie, orice s-ar spune, a fost şi sub aşteptările guvernului, care, cum se ştie, a dus o politică de amînare, tocmai din teama ca amploarea convulsiilor sociale, pe care le-ar fi provocat închiderea fabricilor, să nu compromită campania pro-NATO. Cum se vede, un calcul greşit, care a adăugat celor şapte ani de tergiversări încă şapte luni.

Dresaţi în ceauşism ca zilnic să se scoale cu noaptea în cap, să se înghesuie într-un autobuz hîrbuit şi să ajungă **la timp** în cîte o hală lugubră, oamenii nu înţeleg de ce produsul trudei lor nu mai este astăzi bun de nimic. Dacă priveai cu atenţie chipurile noilor şomeri, dincolo de derută şi chiar (în cazul celor de la Ploieşti), dincolo de furie, puteai citi fatalismul şi resemnarea. Protestul salariaţilor a urmat (indiferent de episoadele mai tensionate) o mecanică, de acum banală: blocarea drumurilor, a căii ferate, închiderea cu familiile în fabrică, sechestrarea unor oficialităţi.

În sfîrşit, la fel de previzibilă a fost reacţia directorilor de întreprindere, travestiţi în ultimii ani în manageri cu telefon celular şi maşină luxoasă la scară. Persoane care au ştiut să se acopere de privilegii şi care au fost absolvite de orice răspundere, atîta timp cît guvernul pompa bani, iar muncitorii nu le reproşau nimic, „managerii" au fost vizitaţi, pentru prima oară, de spectrul şomajului. Şi nu din grijă pentru oamenii care pierdeau locul de muncă din faţa unui utilaj ruginit, ci din grijă pentru fotoliul moale, în spatele uşii capitonate, au „găsit" peste noapte pieţe avide de produsele lor „unice în ţară", bani pentru achitarea datoriilor fabuloase şi chiar investitori dornici să cumpere micul lor imperiu, peste care ar urma, nu se ştie cum, să domnească tot ei.

Previzibilă a fost şi reacţia opoziţiei: un ţipăt de jale *„că se distruge ţara"*, a cărui ipocrizie a fost denunţată de intervenţia „şmecherească" a fostului prim-ministru, Nicolae Văcăroiu: *„şi mie mi-a propus FMI-ul o asemenea soluţie dar i-am trimis la plimbare"*. Tot mai depăşit de istorie, Ion Iliescu a izbucnit enervat: *„ce e aia restructurare?"*.

În această împrejurare, **imprevizibil** a fost doar guvernul. Cu toate că nu a lipsit tradiţionala bîlbîială (se pare că Romvag Caracal a fost greşit inclusă în seria celor 17 întreprinderi), guvernul nu a mai cedat.

Deşi asaltaţi de protestele salariaţilor în mai multe localităţi deodată, siliţi să poarte nesfîrşite tratative cu sindicatele şi managerii, boicotaţi de propriile lor gafe şi de un cronicizat deficit de comunicare, la care trebuie, neapărat, adăugată „contribuţia" unora dintre tovarăşii de coaliţie – ambiguitatea iniţială a lui Petre Roman şi flecăreala alarmistă a lui Varujan Vosganian –, guvernanţii, de această dată, nu au mai revenit asupra hotărîrilor luate. Spiritele s-au calmat, oamenii au acceptat soarta şi banii cuveniţi pentru disponibilizarea lor (ba chiar, la Regia Autonomă a Cuprului Deva, patru mii de lucrători au solicitat **să fie daţi afară**, cu toate că guvernul avea în calcul doar cîteva sute de concedieri), iar politicienii amintiţi mai sus au revenit şi ei la sentimente mai bune: Petre Roman şi-a clarificat discursul proreformist, văzîndu-se în actuala coaliţie dincolo de anul 2000, în vreme ce Varujan Vosganian spune că n-a spus ce a spus .

În total, făcînd abstracţie de şirul de poticneli, prin suprimarea primelor găuri negre din economie şi prin rămînerea fermă pe poziţii, guvernul a creat, pentru prima dată, un precedent pozitiv, de natură să-l anuleze pe cel instituit în primăvară, la „Roman" SA Braşov, cînd a inaugurat seria cedărilor în defavoarea reformei.

Iată că se poate, fie şi în ceasul din urmă. Pentru noi, beneficiarii procesului, nu are nici o importanţă că această măsură a fost luată a doua zi după plecarea negociatorului FMI de la Bucureşti şi după avertismentul Cotrocenilor, cum că un guvern care nu face reforma nu are nici o raţiune de a fi. După cum nici o importanţă nu are pentru noi dubla „vitejie" pe care o etalează premierul Victor Ciorbea, cea de moţ şi scorpion – o vorbă ce-ar fi fost mai nimerită poate la Tîrgul de fete de pe Muntele Găina. Odată pornită, reforma va înghiţi dihănii cu mult mai grozave.

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL ● ANUL VIII ● 16 pagini ● 1.200 lei

Reamintim cititorilor noştri că această pagină le aparţine, ca şi responsabilitatea pentru scrisorile lor.

SCRISOARI OPINII DREPT LA REPLICĂ

DREPT LA REPLICĂ

Stimată doamnă redactor-şef,

În revista *„22"* din 12–18 august 1997, a apărut materialul „Analiza spectrală a celor ce îi întorc spatele domnului Emil Constantinescu", semnat de doi distinşi profesori universitari din Iaşi, ca replică la un articol apărut în *România literară*. Ne exprimăm surprinderea în legătură cu părerea domniilor lor despre Armata Română, sintetizată în frazele: *„Noi credem că nu era nevoie să le atragă* (e vorba de atragerea armatei şi bisericii de către regimul Iliescu – n.n.), *căci ele (cel puţin primele două) erau de mult în slujba comunismului, fie el cu sau fără faţă umană. Tot aşa de bine însă, s-ar putea spune că instituţiile respective au fost acelea care şi-au subordonat noul regim (de după decembrie '89), continuînd să acţioneze după metodele pe care le foloseau şi mai înainte".*

Dorim să-i informăm pe distinşii intelectuali din Iaşi următoarele lucruri despre armată:

1. Armata este o instituţie a statului, indiferent de forma de guvernămînt. Ea nu decide politica militară a statului, ci o îndeplineşte.

2. Prin Constituţia României, Armata este obligată să fie neutră sau echidistantă din punct de vedere politic. Ea este condusă de factorul politic şi controlată politic, conform normelor şi principiilor statului de drept şi nu poate deveni remorca niciunui partid politic, indiferent de culoarea lui.

3. Tot prin Constituţie, Comandantul Suprem al Armatei este Preşedintele ţării şi Armata nu se va opune (deci nu-i poate întoarce spatele) Preşedintelui ţării, indiferent cine este el. Armata nici nu-l poate aduce la putere, pentru că acest rol îl are electoratul şi acesta este chiar rostul democraţiei.

4. Armata are, ca una din misiunile esenţiale, garantarea ordinii democratice, adică apărarea instituţiilor statului şi a funcţionării democraţiei în stat. Deci nu poate fi niciodată în altă parte decît în frontul care apără instituţiile statului şi democraţia.

5. Am dori să ne spună domnii profesori cum a subordonat Armata noul regim, căci din cîte ştim noi nu a fost nici un puci militar, Armata nu are reprezentanţi în Parlament, este condusă de un civil, reprezentant al unui partid politic pe care îl numesc cei abilitaţi prin Constituţie, este controlată prin buget şi prin celelalte mijloace legale, Preşedintele ţării are prin Constituţie responsabilitatea politicii de apărare şi a politicii externe.

6. Cum susţin domniile lor ideea implicită pe care o lansează că Armata i-ar fi întors spatele Preşedintelui ţării, adică domnului Emil Constantinescu. Ce anume a făcut Armata ca să fie etichetată atît de grav, fără cea mai mică argumentare? Indiferent de simpatiile politice pe care militarii, în calitate de cetăţeni români, le au, Armata – ca instituţie care-şi respectă statutul şi rolul său în statul de drept – nu-şi întoarce spatele comandantului său, indiferent cine este el, deoarece opţiunea pentru şeful statului aparţine poporului. Armata este subordonată acestei voinţe şi Constituţiei.

Ne exprimăm surprinderea şi nelinişte în legătură cu acest procedeu de etichetare gratuită, care demonstrează o lipsă acută de documentare vizînd subiectul incriminat (în speţă Armata), ceea ce, din cîte ştim, n-ar fi o caracteristică a intelectualului autentic, care mai este, culmea, şi cadru universitar.

Sperăm, doamnă redactor-şef, că replica Armatei va apare pe pagina în care şi-au spus părerea şi domnii profesori dr. Adrian Corduneanu şi conferenţiar dr. Alexandru Cărăuşu.

Direcţia relaţii publice a Armatei

SCRISORI

Toleraţi „îngăduinţa"!

În nr. 30 al revistei *„22"* (28 iul.–4 aug. 1997), cunoscutul eseist H.-R. Patapievici scrie un articol despre toleranţă. Concluzia domniei sale este următoarea:

„Toleranţa este soluţia laică a unei lumi care trăieşte în echivocitatea adevărului şi neapărat, în pluralitatea naturală a tuturor formelor sale de expresie." (p. 11).

Dacă „doxa" a fost ridicată la rangul de fundament al adevărului, atunci îmi permit şi eu să-mi exprim punctul de vedere.

Adevăr „echivoc" nu există. Există adevăruri parţiale, relative, valabile „aici" şi „acum" (caracterul istoric al cunoaşterii), iar aceste adevăruri aparţin ştiinţei. De asemenea, adevărul absolut şi revelat al marilor religii monoteiste, deşi e Unul, se exprimă după cum ştim într-o pluralitate a „formelor posibile de expresie". Acest lucru „deosebeşte" nu „separă" şi, de aici, ideea de ecumenism. Deci nu avem nevoie de „adevăruri echivoce" pentru a fundamenta libertatea de expresie şi de manifestare a „formelor".

Epistemologia modernă (postempiriştii şi neoraţionaliştii) recunoaşte caracterul „metaforic" al conceptelor ştiinţifice şi demersul circular al ştiinţei: premise ce se regăsesc cu necesitate în concluzii; corectarea teoriilor în termenii experimentului („teoria găleţii") şi orientarea experimentelor în lumina teoriei („teoria lanternei"). Cele două modalităţi de cunoaştere botezate astfel de Popper au fost unificate în modelul lui Gouseth.

Spaţiul libertăţii umane nu poate fi fundamentat pe determinisme absolute, ci doar pe acţiunea simultană a trei principii antinomice: principiul divin, principiul natural, principiul uman (N. Berdiaev).

Reducţionismele ce tind să întemeieze umanismul pe „uman" (tautologic) sau umanul pe natural (cultul instinctului) tind ele însele să se transforme în dogme laice şi, în extremis, în fundamentalisme laice gata să legitimeze folosirea violenţei fizice, simbolice, economice etc. Dacă, în acest spaţiu tragic al existenţei umane, Dumnezeu îţi lasă libertatea de a-l urma sau nu, naturalul impune – „anatomia este destin" (Freud) –, iar logica nu poate ignora „principiul terţului exclus" care poate fi depăşit doar simbolic. De aceea, în plan raţional sau biologic-natural, libertatea nu poate fi decît „necesitatea înţeleasă". Alungînd „adevărul revelat" devenim şi noi săraci şi mai puţin liberi.

Deci, domnule H.-R. Patapievici, în numele toleranţei, nu-l suprimaţi pe Dumnezeu!

Eugenia Udangiu
Craiova, 4 august 1997

SCRISORI

Stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

Urmăresc cu interes articolele publicate în *„22"* (chiar în calitate de abonat) şi îmi permit a vă adresa unele propuneri de teme pe care să fie publicate unele articole care, sînt convins, ar găsi un larg interes în rîndul cititorilor, şi anume:

Mai întîi, aş găsi nimerit ca printr-un articol să se facă o analiză asupra **minerităţii pe plan european sau chiar mondial**. Nu pot detalia subtitlurile la care s-ar cuveni a se trata. Un specialist ar avea un cuvînt mai convingător, dar consider că evoluţia şi, mai recent, involuţia acestei activităţi economice ar contribui la lămurirea populaţiei noastre (mai ales a minerilor) în ce priveşte perspectiva acestei profesii. Un asemenea articol am citit în revista editată de Ambasada RDG, *Deutschland*, dar articolul se referă doar la acea ţară, în principal.

În al doilea rînd, aş propune o sinteză asupra **stadiului în care se află regimul comunist pe plan mondial**, şi anume: în primul rînd ca partid de guvernămînt şi apoi ca partide politice, cu detaliile ce se cuvin.

Vă mai propun o continuare a temei **„revoluţionarilor"**, care a fost tratată, în unul sau două articole, bine, dar incomplet. Am vrea să ştim mai multe şi mai exact despre dînşii: cîte organizaţii sînt pe ţară, ce pondere au ajutoarele acordate la bugetul statului ş.a. Consider că tema este destul de bogată şi ar fi de mare interes popularizarea ei.

În fine, vă mai propun a deschide o rubrică permanentă în revistă cu **conţinut statistic**, în care să se publice statistici din domeniul economic, politic, social, cultural etc., mai cu seamă pe domenii de interes general. Consider că asemenea statistici sînt foarte grăitoare, concludente, convingătoare, interesante. Inclusiv sondaje pe diverse teme. Ori de cîte ori s-au publicat asemenea date, ele au trezit interesul cititorilor cu care eu sînt în contact şi cred (cu convingere chiar) că dezvoltarea acestei metode ar avea o motivaţie temeinică.

Alături de mulţumirile mele pentru atenţia ce o veţi acorda propunerilor mele, vă urez din toată inima, dv. şi întregului colectiv redacţional, depline succese în activitatea pe care o prestaţi pentru publicarea revistei *„22"*, pe care o consider de înaltă ţinută democratică, atît de necesară societăţii noastre civile, aflată în bună parte, încă, în dezorientare.

Cu deosebită stimă şi consideraţie,

George Aurel
Braşov, 24 iulie 1997

SCRISORI

Întrebări pentru d-l Gabriel Andreescu

Articolul dv. despre armată din nr. 29/1997 al revistei *„22"* face notă discordantă cu spiritul critic manifestat faţă de alte instituţii de bază ale ţării. Ştiţi că repartizarea absolvenţilor şcolilor militare se face „aleatoriu", fiind necesare apoi diverse „intervenţii" pentru schimbarea repartizării? Ce părere aveţi de haosul din industria de apărare (cazul groaznicului accident de la Craiova)?

Pe de altă parte, este în „stilul" american de a şoca pentru a vinde marfa; recent am văzut în Piteşti un superb automobil de sport... Chevrolet-Camora! Cum poate însă accepta armata ca un elicopter de luptă să se numească „Dracula"? Doar pentru a întări propaganda şovină ucraineană, de exemplu?

Al. Horia Ştefănescu
Piteşti, 26 iulie 1997

Stimate d-le Horia Ştefănescu,

Articolul la care vă referiţi nu are ca temă „armata", ci opţiunile conducerii MApN în chestiunea integrării României. Am dorit să notez şi să apreciez pro-occidentalismul acesteia. Teza exprimată cu această ocazie (cu exemple), că armata nu poate fi mult mai bună decît societatea românească în totalitate, vine mai curînd în întîmpinarea observaţiilor dv. În ceea ce priveşte cele trei cazuri la care vă referiţi, mai e nevoie de comentariul meu?

Cu stimă,

Gabriel Andreescu

NOILE TARIFE ALE ABONAMENTELOR CU REDUCERE LA REDACŢIA „22"

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:

- Numai **8.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **49%**);
- Numai **6.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **62%**).

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:

- **9.000 lei** pe 3 luni (reducere **42%**), cu expediere la domiciliu;
- **8.000 lei** pe 3 luni (reducere **49%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti,* **Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa:** *Revista "22", Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,* **cu specificarea pentru** *Serviciul de Difuzare.*

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

La **concursul cu premii** organizat de
Editura Athena P&P şi Revista „22",
au participat 157 taloane, din care,
prin tragere la sorţi, au ieşit cîştigători:

ARGHIR DORIN-IONUŢ, Căiuţi, jud. Bacău;
GAVRA DORU, Hunedoara;
IDITA ANGELA, Turnu Severin, jud. Mehedinţi;
ITTU CONSTANTIN, Sibiu;
TOADER PETRE, Constanţa.

ANDREI CORNEA

Lichidarea directocraţiei

Ceea ce caracterizează, din păcate, cea mai mare parte a presei româneşti este caracterul ei superficial, atenţia îndreptată obsesiv asupra detaliilor, supradimensionarea rolului jucat de actorii politici cei mai vizibili în defavoarea unor forţe şi a unor tendinţe de adîncime, ceva mai impersonale. Iată o descriere foarte adecvată, după părerea mea, şi modului de redare în presă a ultimelor evenimente, legate de începutul reformei reale în economie – mă refer la faimoasa lichidare a celor 17 (sau 16) întreprinderi (dintre care 3 rafinării) neprofitabile. Căci ceea ce a putut cunoaşte cititorul, şi aproape indiferent dacă publicaţia este favorabilă sau nu acţiunii guvernamentale, sînt doar petele, luminile şi umbrele, culorile vii sau stinse ale unui tablou al cărui desen i-a rămas însă obscur.

Fireşte – aşa cum se recunoaşte în general –, scopul închiderii acestor întreprinderi (precum şi a celor care vor urma) este „asanarea economică". De acord; dar a ne opri aici înseamnă să avem vederea mioapă şi să ignorăm o parte însemnată a mizei puse în joc. Într-adevăr, nu este vorba în acţiunile acestea de lichidare-restructurare-privatizare numai despre introducerea unor principii economice, ci şi despre revoluţionarea unor mentalităţi, despre impulsionarea unei noi (pe aici) etici şi chiar, şi nu în ultimul rînd, despre schimbarea conţinutului puterii politico-economice în România.

Ce vrem să spunem cu asta? Aşa cum am mai afirmat-o în cîteva articole, la întrebarea „cine deţine cu adevărat puterea în România?", de ani de zile trebuia (şi, parţial, încă mai trebuie) răspuns astfel: nu partidul de guvernămînt, nu SRI, nu preşedintele, ci ceea ce mi-am permis a numi „directocraţia": o clasă formată din directorii şi conducătorii marilor întreprinderi de stat, asociaţi cu patroni de firme private dependente economic de aceste întreprinderi şi cu o parte însemnată a birocraţiei locale şi centrale. Schema generală de existenţă a „directocraţiei" (pe care o întîlnim, bine reprezentată, şi în Bulgaria, Serbia, Ucraina, Rusia) presupunea utilizarea resurselor materiale, financiare şi umane ale întreprinderilor de stat în întreprinderi private, cu susţinerea mai pe faţă sau mai discretă a administraţiei. Rezultatul: 1) lipsa de eficienţă a întreprinderilor de stat, dar subvenţionarea lor în continuare (prin credite avantajoase, subvenţii directe, curs de schimb favorabil, acceptarea de a nu-şi plăti datoriile către fisc şi furnizori; 2) proliferarea unei economii private parazitare, prea puţin asociabilă adevăratului capitalism; 3) stimularea unei corupţii sistemice; 4) marile deficite bugetare ce sfîrşesc prin a distruge echilibrele macroeconomice şi a produce inflaţie; 5) naţionalismul economic şi incapacitatea adaptării economice la condiţiile de fond ale integrării europene.

Directocraţia s-a dezvoltat repede, după 1989, în condiţiile respingerii de către puterea de atunci a „terapiei de şoc"; dar, mai ales odată cu venirea la putere a guvernului Văcăroiu, ea a devenit atotputernică. A reuşit chiar să se adapteze celor cîtorva măsuri reformiste luate de fostele guverne, măsuri pe care a ştiut mereu să le golească de conţinut. Cred că spera să continue la fel şi sub guvernarea Ciorbea. Or, în momentul cînd aceasta s-a decis să nu mai amîne reforma structurală din economie şi să treacă la actualizarea listelor cu întreprinderile de lichidat, directocraţia şi-a dat seama că o luptă pe viaţă şi pe moarte începuse şi că propria ei supravieţuire economico-politică era în joc: căci în contextul în care o întreprindere neproductivă încetează să mai fie tolerată şi subvenţionată şi este lichidată ori vîndută pe active, rezervorul ei nelimitat de resurse pentru directocraţie tinde să sece; aceasta trebuie să se convertească la capitalism sau să piară.

Ce s-a întîmplat în aceste zile trebuie citit din perspectiva acestei lupte pe viaţă şi pe moarte:

Într-un prim moment, directocraţii au încercat să utilizeze nemulţumirea, chiar surpriza muncitorilor ce se vedeau deodată fără locuri de muncă: minţiţi, aţiţaţi, speriaţi de directorii lor, prost sfătuiţi de lideri sindicali corupţi ori incompetenţi, mulţi muncitori au ieşit în stradă sau în pieţe, au blocat o cale ferată sau o şosea; au aruncat cu pietre în clădirea prefecturii din Ploieşti, s-au încăierat cu poliţia. Directocraţii au sperat fie că – aşa cum se mai întîmplase şi altă dată – guvernul va ceda, fie că el va fi înghiţit de un val irezistibil de răzmeriţe. Au blocat cîteva zile listele cu personalul restructurat, au refuzat să accepte lichidarea, au răspîndit zvonuri mincinoase prin intermediul unor publicaţii favorabile, au contestat măsurile economice ale guvernului, au încercat să acrediteze ideea că acesta e aservit străinilor, FMI-ului, că vinde ţara, că destructurează industria, că anihilează capacitatea de apărare. Conform propagandei instigate de ei, toate întreprinderile în lichidare sînt rentabile, datoriile se plătesc, se fac mai peste tot inovaţii de neînlocuit. Au susţinut că populaţia nu a fost pregătită, că s-a procedat neprofesionist, că guvernul e în ilegalitate, că sindicatele nu au fost consultate. Au mobilizat opoziţia să ceară o sesiune parlamentară specială.

Putem spune acum că toate aceste tactici – violente sau insinuante – au dat greş: muncitorii au devenit mai înţelepţi şi au început să-şi ridice sumele compensatorii cuvenite, revoltele au încetat, opinia publică nu s-a lăsat, în general, sedusă de sloganele naţionalismului economic, iar guvernul a cîştigat o autoritate greu pusă la încercare cu puţin timp în urmă. Cît despre opoziţie, aceasta este mai ridicolă şi mai neputincioasă decît oricînd.

Este, de aceea, extrem de ciudat că, exact în momentul în care guvernul pare să fi cîştigat prima bătălie serioasă împotriva directocraţiei, mai mulţi reprezentaţi ai coaliţiei guvernamentale (de la Radu Vasile şi Petre Roman şi pînă la Varujan Vosganian) devin critici, acizi, hiperlucizi, se delimitează, circumstanţiază, ridică diferite obiecţii etc. Raţional vorbind, nu loveşti în propriul guvern, atunci cînd acesta este angajat într-un război greu, decît din prostie, din laşitate sau dintr-un interes inavuabil. Să stea la noi aici şi acum altfel lucrurile? Sau cumva directocraţia, încolţită tare şi pierzînd prima bătălie importantă într-un război ce se anunţă îndelungat şi dificil, s-a gîndit să adopte tactica ocolită a subminării din interior a coaliţiei guvernamentale? Poate că în neînţelegerile şi incongruenţele din interiorul acesteia ar trebui să suspectăm şi altceva în afară de orgolii, vorbărie şi, în general, *numai* mărunte şi omeneşti deşertăciuni!

PS pe scurt

Sondaj de opinie

Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii a realizat, la solicitarea PD, un sondaj de opinie privind starea de spirit a populaţiei şi opţiunile sale politice.

Starea economică a ţării este în prezent apreciată drept proastă de 52% dintre subiecţi, doar 9,7% apreciind-o ca bună. Cei nemulţumiţi de demersurile în plan economic ale actualului guvern reprezintă 45,2 procente, în vreme ce 22,8% dintre cei intervievaţi se declară mulţumiţi de ele. Românii rămîn în general optimişti privind îmbunătăţirea situaţiei economice, anul viitor (54,7%, doar 29% răspunzînd negativ). Pe de altă parte, 47% dintre cei intervievaţi au apreciat situaţia lor economică, prin comparaţie cu cea din 1990, drept mai proastă, pentru 15,6% aceasta pare mai bună, în timp ce 36,5% cred că o duc la fel.

PNŢCD se află în topul preferinţelor politice. Pentru ţărănişti ar vota 19,8% dintre subiecţi, în timp ce pentru PDSR doar 12%. Aceste partide sînt urmate de PD – 11,8% din sufragii, PRM – 8,1%, UDMR – 4,8%, APR – 3,7%, PNL – 3,3% etc. Preşedintele Emil Constantinescu conduce detaşat în topul celor mai populare personalităţi politice, el cumulînd 71,1% din părerile bune şi foarte bune ale celor intervievaţi. Îl urmează Teodor Meleşcanu - 52,3%, premierul Victor Ciorbea – 50,2% şi Petre Roman – 49,4%. **(M.C.)**

Care este părerea dvs. despre următoarele personalităţi politice având în vedere modul în care s-au comportat în ultimul timp?

	Foarte bună	Bună	Nici bună, nici proastă	Proastă	Foarte proastă	Nu-l cunosc	NR
Emil Constantinescu	20.3	50,8	17,1	7,1	2,4	1,0	1.3
Teodor Meleşcanu	10,3	42,0	22.4	7,4	2.8	12.5	2.6
Victor Ciorbea	12,0	38,2	20.8	15.9	7,4	2.3	1,8
Petre Roman	6.4	43,0	28.3	13.4	4,3	2,3	2,3
Corneliu Vadim Tudor	9,2	28,7	18.9	16.6	11,9	12.1	2.6
Adrian Severin	5,9	30.9	23,8	13,9	5,5	17.5	2,6
Mircea Ciumara	5,4	27.7	23,3	15.1	5,7	20,3	2,5
Ion Iliescu	5,9	27,2	27,9	21.6	13,0	2,1	2,3
Ion Diaconescu	4,7	26,4	23.6	14,5	6,1	21.9	2.8
Victor Babiuc	3,5	27,5	21,2	5.8	2.2	36,1	3,7
Adrian Năstase	2,9	26,0	24,2	22,8	12,4	9,0	2.7
Mircea Ionescu Quintus	3,4	24.1	22,9	7,4	2,5	36.2	3.5
Traian Băsescu	4,5	22,6	20,0	20,6	9,2	19,9	3,2
Ulm Spineanu	3,3	22,8	21,7	8,5	4,2	36,2	3,3
Tudor Mohora	1,1	13,1	19,1	15,3	9,4	37,0	5,0
Ilie Verdeţ	1,1	9,9	17,7	22,9	17,0	27,0	4,4

PS pe scurt

FPS accelerează reforma

Sorin Dimitriu

Executivul a adoptat, marţi 12 august, măsuri de accelerare privind dizolvarea şi lichidarea întreprinderilor de pe „lista celor 17". Astfel, printr-o ordonanţă simplă s-a stabilit ca termenul de întrunire al AGA să fie redus de la 15 zile la trei zile. Totodată, furnizorii de energie electrică şi termică au fost împuterniciţi să întrerupă aprovizionarea pentru întreprinderile la care AGA a luat decizia de declanşare a procedurii de lichidare. Joi, 14 august, directorul FPS, Sorin Dimitriu, s-a întîlnit cu directorii celor 17 societăţi comerciale ce urmează să fie lichidate, aceştia fiind anunţaţi că în următoarele zece zile vor fi schimbaţi. FPS a stabilit înfiinţarea unor comisii speciale de control pentru descoperirea eventualelor acte de corupţie şi abuzuri ale acestor direcţtori. Vineri, guvernul a luat în dezbatere patru proiecte de legi cu implicaţii asupra strategiei guvernamentale de lichidare a întreprinderilor neviabile. **(M.C.)**

ILIE ŞERBĂNESCU

S-avem şi noi capitaliştii noştri?!

Actuala guvernare – dar nu numai ea, ci, dacă am sta bine să ne gîndim, întreaga societate românească – se află în faţa unei dileme, avînd în vedere că multe din acumulările de capital ale capitaliştilor români s-au făcut prin mijloace la marginea legii, paralegale sau, unele, ilegale de-a binelea, prin abuzuri, evaziuni şi devalizări, îndeosebi ale avutului public. Care să fie atitudinea în faţa unei asemenea situaţii? Să ne facem că închidem ochii pentru a nu rămîne cumva fără capitalişti, căci totuşi mersul spre capitalism nu prea e posibil fără capitalişti? Sau să se manifeste deplina intransigenţă, chiar duritate, în aplicarea legilor, dar cu riscul de a nu mai avea decît capitalişti străini?

Să observăm că această problemă aproape că nici nu s-a pus în perioada anterioarei guvernări. Autoritatea publică, indiferent în care dintre segmentele ei (poliţie, procuratură, justiţie) – în afara unei vorbării despre respectarea legilor şi lupta împotriva corupţiei –, a lăsat de fapt lucrurile să curgă aşa cum au curs. Şi, dincolo de implicaţiile morale, dintre care cea mai importantă este probabil lehamitea totală ce cuprinsese omul de rînd, problema era că, în timp ce guvernanţii la putere trîmbiţau opţiuni social-democrate şi se declarau apărători ai oamenilor nevoiaşi, societatea românească se îndrepta cu toate pînzele sus spre modelul să-i zicem latino-american de capitalism, caracterizat de polarizarea dramatică între un grup restrîns de bogaţi, mereu mai bogaţi, şi masele largi de săraci, mereu mai săraci.

Cum se derula acest proces, de-acum ştim foarte bine. Cadrul legal pentru a înfrunta, în noile condiţii ale unei economii de piaţă născînde, libertăţile dobîndite prin abandonarea economiei de comandă, nu există. Şi nici nimeni nu s-a grăbit să-l pună la punct. Apetitul pentru încălcarea legilor, chiar şi a celor insuficiente care existau, a crescut pe măsură ce s-a dovedit, pe de-o parte, că fără bani nu se mai poate face nimic, iar, pe de altă parte, că împotriva încălcării legilor nu se face nimic. Atitudinea complice a unora din cei ce urmau să păzească societatea de aceste fenomene – organe de control, de cercetare, de instrumentare şi de judecată – a imprimat un ritm aiuritor evaziunii fiscale şi valutare, contrabandei. Avutul public a fost pur şi simplu asaltat şi aproape secătuit. De mult se constatase că unica soluţie viabilă de a opri deteriorarea avutului public era privatizarea, adică de a-l încredinţa particularilor spre a-l salva fizic. Cu toate acestea, privatizarea în vechea guvernare a fost, din păcate, tergiversată.

Suspiciunile de clientelism politic au apărut astfel aproape inerent. Iar băncile şi-au adus şi ele contribuţia lor, în unele cazuri determinantă, dînd credite fără respectarea normelor minime de prudenţă bancară. De la un moment dat, au apărut capitalişti care nici măcar nu se mai laudă că au început doar cu 100 lei, restul datorîndu-se spiritului lor întreprinzător, ci unii care, prin adevărate cadouri primite de la bănci, au pornit, încă de la bun început, cu miliarde. Pentru a respecta realitatea, rezultatul alegerilor din noiembrie '96 a fost cel care a fost şi pentru că vechii guvernanţi au fost penalizaţi de pasivitatea faţă de această situaţie, iar noii guvernanţi au promis că nu vor mai lăsa lucrurile aşa, ci vor ataca, nu doar în vorbe, ci şi în fapte, corupţia şi ilegalităţile.

• Ce atitudine să avem faţă de capitaliştii care au făcut avere prin mijloace la marginea legii? • Fosta guvernare şi modelul latino-american
• Campania anti-corupţie riscă să cureţe nu doar miliardarii de carton, ci şi capitalul românesc, atît cît există • E nevoie de un set de legi care să apere societatea de fenomenele de îmbogăţire pe seama banului public •

Nu s-ar putea spune că noua guvernare nu a pornit o campanie împotriva corupţiei şi, mai larg, a ilegalităţilor. Odată cu aceasta, însă, a apărut şi dilema amintită. Actuala guvernare nu poate pur şi simplu s-o lase prea moale sau, cum se spune, „în coadă de peşte". Pentru că ar abdica total de la ceea ce s-a angajat, căci, oricum, confruntată cu durele realităţi din economie, a fost deja nevoită să retracteze în parte promisiunile electorale pe linia protecţiei sociale, în condiţiile absenţei resurselor necesare.

Dar, dincolo de aceasta, înaintarea României spre tipul de societate discrepant polarizată, fără o solidă clasă de mijloc – adică spre o societate în ultimă instanţă neeuropeană – trebuie oprită. În mod clar, însă, o acţiune în forţă, grosieră şi nenuanţată, oricît ar fi ea de binevenită faţă de ce s-a întîmplat şi oricît ar fi de aplaudată de cei frustraţi poate risca să aibă efecte exact contrare celor urmărite şi dorite. Să zicem că ar urma să dispară evaziunea valutară şi fiscală. Dar este posibil să fie îngropată şi iniţiativa particulară. Să zicem că se va pune capăt creditelor-morişcă sau în cascadă cu care unii au făcut averi, fără să se implice în activităţi realmente de producţie sau măcar comerciale, dar este posibil şi ca reţinerea de a se mai acorda împrumuturi să compromită funcţia creditului ca vector al dezvoltării. Cu toate că pentru mulţi nu sună bine, nici chiar o intempestivă încercare de a distruge economia subterană nu ar avea un efect prea binefăcător, căci aceasta dă de mîncare multor români cărora economia oficială nu este în stare să le dea mai nimic. Iar dacă se supără – cum s-a întîmplat în Bulgaria –, această economie subterană se mută pe la vecini, unde, mai ales pe la cei de la est de noi, găseşte, din punctul ei de vedere, Raiul pe Pămînt.

Dar, mai ales, o încercare de a defrişa cu tăvălugul, şi nu cu mîna, ar risca să cureţe terenul nu doar de miliardarii de carton, ci pur şi simplu şi de capitalul românesc, atît cît există. Şi am ajunge să construim capitalismul doar cu capitalişti străini.

Aceasta este deci problema. O problemă grea, întrucît nu poţi spune oamenilor nici că trebuie să închidem ochii pentru că avem nevoie şi noi de capitaliştii noştri, şi nici să-i inviţi să se închine doar în faţa unor capitalişti străini care, spre deosebire de ai noştri, au avut timp să-şi moralizeze capitalul. Căci, după cum glăsuieşte o veche butadă americană, *„numai cum am făcut primul milion să nu mă întrebi; restul, orice"*. O problemă grea, care există indiferent dacă place sau nu. O problemă pe care noi doar o ridicăm şi nicidecum nu încercăm a da soluţii pentru rezolvarea ei. Şi pentru care sacrificarea d-lui Valerian Stan nu reprezintă, evident, o soluţie.

În orice caz, un lucru e clar: un set de legi care să apere societatea de fenomenele de îmbogăţire pe seama banului public este necesar. După cum este necesară înăsprirea cadrului legislativ care reglementează încălcarea legilor. Nu mai vorbim de promovarea prin toate mijloacele a respectării cadrului legal, de încurajarea autorităţii celor care sînt desemnaţi prin lege să vegheze respectarea legii. Accelerarea privatizării este principalul mijloc economic prin care se poate combate devalizarea avutului public. Iar transparenţa deplină a procesului de privatizare constituie aproape o garanţie că acest proces nu devine el însuşi obiect de corupţie şi de ilegalităţi.

Desigur, cei ce ar urma să devină de-acum încolo capitalişti vor fi cam supăraţi pentru că cei ce au apucat deja să fie au beneficiat de alte condiţii, nu de constrîngerile ce ar urma să existe de-acum încolo şi care îi vor obliga pe capitalişti să se îmbogăţească doar pe căi legale, folosindu-şi spiritul întreprinzător şi capacitatea managerială. În cernerea capitaliştilor, criteriul fundamental, cel puţin din punctul de vedere al societăţii – şi al autorităţii publice, dacă vrea cumva să şi-l însuşească –, este ceea ce se numeşte **funcţia socială a capitalului**. Mai pe înţelesul tuturor, este vorba de faptul dacă, cu capitalul acumulat, doar s-au construit vile cu piscine, s-au cumpărat Mercedesuri, s-au făcut concedii pe Coasta de Azur şi s-au mai preluat şi ceva cazinouri ori, dimpotrivă, s-au achiziţionat niscai fabrici, s-au construit ceva drumuri ori s-au demarat niscai afaceri noi în producţie şi servicii, unde sînt create slujbele despre care se spune că sînt generate de sectorul privat. Căci, evident, unul este capitalistul care plăteşte cîţiva contabili şi bodyguarzi, şi este clar pentru ce, şi altul este capitalistul, chiar dacă cu Mercedes şi vilă la şosea, care, pentru derularea afacerilor al căror patron este, are grijă, lunar, să asigure salariile cîtorva mii de oameni.

PS pe scurt

Negocierile guvern-sindicate

Joi 14 august, negocierile dintre guvern şi sindicate privind indexarea salariilor angajaţilor din societăţile comerciale bugetare s-au încheiat prin stabilirea unui coeficient de indexare de 15%, începînd cu data de 1 august şi, respectiv, de 14%, de la 1 octombrie.

S-a mai convenit ca salariul de la care se va aplica impozitarea să crească de la 155.000 lei la 180.000 lei lunar. Guvernanţii şi reprezentanţii marilor centrale sindicale au mai stabilit ca salariul minim pe economie să fie majorat tot în două etape, corespunzător indexărilor, şi anume: 225.000 lei lunar de la 1 august şi, respectiv, 250.000 lei lunar, de la 1 octombrie.

Impozitul pe salarii va fi redus cu 2 la sută, *„ceea ce va conduce la o creştere a venitului net cu circa 4 procente"*, a declarat ministrul Finanţelor, Mircea Ciumara. În ceea ce priveşte indexarea pensiilor, Mircea Ciumara a spus că acest lucru se va întîmpla în zilele următoare, dar *„coeficienţii de indexare pentru pensii vor fi superiori celor anunţaţi iniţial"*. **(M.C.)**

Teodor Meleşcanu

Alianţa pentru România şi-a depus actele

Alianţa pentru România (APR) a depus, luni 11 august, actele la Tribunalul Municipiului Bucureşti pentru a se înscrie oficial ca partid politic. Formaţiune constituită prin desprinderea din PDSR a unui grup de nemulţumiţi (Teodor Meleşcanu, Iosif Boda, Mircea Coşea, Marian Enache, Viorel Sălăgean etc.), APR se declară de orientare social-democrată. În statutul depus la tribunal se prevede, printre altele, obligativitatea ca pentru fiecare funcţie de conducere să existe cel puţin două candidaturi, se prevede votul secret pentru alegerea în aceste funcţii şi se limitează la două mandate orice funcţie de conducere. **(M.C.)**

PS pe scurt

ZOE PETRE

Nomen rosae

Comentariile, animozitățile și chiar tensiunile pe care le stîrnește aplicarea ordonanței referitoare la inscripționarea bi- sau plurilingvă a străzilor și localităților dovedesc o dată mai mult că sîntem creaturi ale imaginarului în mult mai mare măsură decît ale unei raționalități pragmatice. Prizonieri ai numelor lucrurilor mai degrabă decît ai lucrurilor înseși, suferim în mod irațional pentru orice atingere a lumii imaginare în care ne-am obișnuit să trăim. Pragmatic, un nume de oraș sau de stradă este o indicație pentru poștaș sau pentru cei care vor să ne facă o vizită, pentru Poliție sau pentru cadastru, și ar trebui să ne fie absolut indiferent dacă locuim pe strada Florilor, pe Bulevardul Macaralei sau pe strada 22, de vreme ce acceptăm cu indiferență să trăim în blocul A12, sc. 3, ap. 35; dar nu e așa, pentru că ne-am obișnuit ca străzile și orașele ori satele noastre să fie locuri ale memoriei mai degrabă decît spații neutre și refuzăm să acceptăm o altă memorie decît cea care ne este familiară. Identitatea noastră latentă devine brusc activă, agresivă chiar, în această confruntare cu identitatea celuilalt.

Unul din exemplele clasice, aproape vulgarizatoare, ale mentalității zise primitive este relatarea împrejurării că, la multe triburi din zonele istorice retardatate, numele adevărat al persoanei este o taină, pentru că acela care îl cunoaște are o putere nelimitată asupra celui care îl poartă; împreună cu spaima de oglinzi sau de fotografii, care îți pot fura chipul sau umbra, această credință ne miră de parcă ne-ar fi cu totul străină. Dar – lăsînd la o parte faptul că acoperim sîrguincios oglinzile într-o casă unde se află un mort – credința că numele este un instrument de putere transpare clar în tot acest război al plăcuțelor, iar faptul că legislația europeană consfințește această dimensiune a imaginarului colectiv nu dovedește altceva decît că ea aparține universaliilor civilizației.

În această confruntare, imaginarul istoric joacă, așa cum îi e felul, un rol crucial. Îmi amintesc de recentul război al municipalității bucureștene cu bulevardele Capitalei. Axa care străbate București între Mihai Bravu, Piața Iancului și Operă a avut, cum știu măcar cei care locuiesc în zonă, o istorie pre- și postrevoluționară extrem de agitată. Cîndva, segmentele acestui bulevard se numeau Ferdinand, Pache Protopopescu, Carol I și Regina Elisabeta. Au venit vremuri regicide, și s-au numit Tolbuhin, Republicii, 6 Martie și, ceva mai tîrziu, Gheorghiu-Dej; apoi, Dej și Tolbuhin au fost detronați și ei și înlocuiți cu Dimitrov și Kogălniceanu. Imediat după decembrie '89, Kogălniceanu a înghițit 6 Martie și, o vreme, Republicii s-a numit Carol, în vreme ce Dimitrov i-a redat locul regelui Ferdinand. Pentru ca republicanii să nu sufere prea mult, s-a revenit apoi în parte, Regelui Carol i s-a atribuit fostul Pache, trecut în rezervă împreună cu Regina Elisabeta, astfel încît straturile succesive ale imaginarului urban să-și aibă fiecare mica lui revanșă.

De obicei, ne gîndim la numele de orașe și sate ca la niște semne ale tradiției locului. Bucureștii mai sînt încă în abecedare cetatea lui Bucur, Ploieștii aduc a ploaie, Însurățeii amintesc de împroprietăriri. Dar toate aceste nume date de oamenii locului devin durabile atunci cînd sînt confirmate de stăpînii locului. Ca un palimpsest, spațiul imaginar al României, și mai cu seamă al României transcarpatice, narează istorii multiple și nu o dată divergente. Balizat de toponime pe care stăpînii succesivi ai acestor ținuturi – daci, apoi romani, pentru numele marilor rîuri, romani, apoi slavi, pentru apele sau satele mai retrase, unguri sau sași sau austrieci pentru orașele și cetățile de graniță, români din Ardeal și români din Regat pentru Transilvania unită cu țara – administrații succesive au botezat și rebotezat locurile, circumscripțiile, văile și dealurile pentru a ține socoteala dărilor, a concesiunilor, a redevențelor. Valoarea sentimentală a unui toponim se leagă, imperceptibil, de exercitarea puterii asupra locului astfel denumit. Războiul plăcuțelor este o luptă pentru stăpînirea imaginară a spațiului și vorbește despre faptul că, dincolo de urbanitatea celor mai mulți dintre locuitorii de azi ai provinciei, ca și dincolo de agresivitatea cîtorva, mitologii istorice divergente hrănesc memorii diferite, adesea ireconciliabile. Pentru români, abstracția „dominației maghiare" asupra Transilvaniei devine brusc insuportabil concretă dacă sînt puși în fața faptului că marea majoritate a orașelor din preajma lor au avut un nume unguresc sau săsesc pe care numele românesc doar îl traduce. Una e să știi că strămoșii tăi au fost țărani, alta – că pînă tîrziu nu au fost și nu puteau fi orășeni: un duh de răscoală, vechi fantasme ale conflictului dintre sat și oraș, umilințe ancestrale sau amintiri dureroase otrăvesc brusc locul. Pentru maghiari, voința de a afirma calitatea lor de stăpîni primordiali ai spațiului de dincolo de păduri, legendele „națiunii transilvane", revanșa asupra unei istorii recente în fața căreia cel mult s-au resemnat, dar a cărei legitimitate nu li se pare nicicum acceptabilă, împing către o

febrilitate a acestei reconquiste simbolice care nu e înțeleaptă, chiar dacă poate fi înțeleasă cumva. Mai calmi – mai puțin numeroși, cu altă tradiție, cruțată de binomul stăpîn/serv și de competiția avînd ca obiect trecutul – germanii, cîți au mai rămas printre noi, aspiră și ei la o resurecție imaginară a spațiului pe care strămoșii lor l-au domesticit odinioară.

Ce putem face, pentru ca aceste conflicte pentru stăpînirea imaginară a spațiului să rămînă în cel mai rău caz un război simbolic? Nu cred că există soluții miraculoase: trebuie să ne răbdăm unii pe alții, să mobilizăm toate resursele de delicatețe, de civilitate, de empatie, de tact de care dispunem, pentru că, așa imaginar cum este el – sau poate tocmai de aceea – conflictul este real și dureros pentru toți. Precipitarea, frenezііle, răspunsurile tranșante, aroganța sau teama sînt ingrediente ale escaladărilor pe care trebuie cu orice preț să le controlăm. Să nu ne revoltăm dacă numele maghiar al unei localități datează dinainte de 1918, pentru că acesta este numele pe care vorbitorii de limbă maghiară l-au folosit efectiv vreme de secole; să nu încercăm cu tot dinadinsul să ne întoarcem la porecle depreciative ale unor localități: în toată Europa, asemenea nume au existat din timpuri imemoriale, și oamenii au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a le înnobila cumva: de ce un sat să se numească neapărat Mocirla, și nu Valea Pomilor – dar și pentru ce să ne enervăm dacă, în limba maghiară, Oradea s-ar numi din nou Oradea Mare, cum s-a și numit o vreme și în românește? Personal, aș vedea oricum această vastă operație de oficializare a pluralismului cultural desfășurîndu-se cu mai puțină precipitare și cu mai multă grijă pentru dialog, mai ordonat, gestionată de specialiști în toponimie istorică, care să disciplineze rezonabil procesul, să-i dea o undă de obiectivitate și acea răcoare impersonală pe care doar pedanteria o poate genera. Puterea este o materie inflamabilă și are nevoie de abstracțiuni pentru a fi mînuită fără prea mari riscuri. Numele trandafirului nu are parfum, dar nici n-ar trebui să rănească, spre deosebire de spinii palpabili ai rozei proaspăt culese din grădină.

ȘERBAN ORESCU

Ce fel de opoziție practică PDSR-ul?

Greu să pătrunzi dedesubturile noii strategii a PDSR-ului și președintelui ei, d-l Ion Iliescu. Cine poate explica declarații formulate cam astfel: partidul nostru nici nu încurajează, nici nu descurajează mișcările de protest împotriva închiderii bine cunoscutelor fabrici, 17 la număr. În altă parte a aceluiași discurs politic se spune clar că PDSR-ul se împotrivește închiderii celor 17 întreprinderi, ca fiind o măsură contrară economiei de piață.

Ceva e adevărat în această teză. În mod normal, întreprinderile trebuiau lăsate să dea faliment. Numai că PDSR-ul și președintele lui au trecut, cînd s-au aflat la putere, prin parlament, o asemenea lege, încît practic falimentul devenea imposibil sau ar fi durat procedural mult mai mult decît în Occident. De ce a venit PDSR-ul cu o atare lege? Pentru că – prevăzător cum era față de posibilitatea lichidării socialismului de către alții care ar veni la putere – a căutat să-i lege de mîini și de picioare. Acum, PDSR-ul e foc și pară; noul guvern a eludat calea declarării în faliment, recurgînd la o cale mai operativă: voința acționarilor (exprimată în Adunarea generală). Acționarii sînt statul... prin urmare, statul poate închide, în calitate de acționar, întreprinderile sale fără a recurge la procedura declarării în faliment.

A vrut PDSR-ul să blocheze legislativ închiderea întreprinderilor falimentare, dar guvernul s-a arătat mai abil! A aplicat altă lege. Nu știu să fi fost declarată, sub guvernarea PDSR, vreo întreprindere mai importantă a statului în stare de faliment. De ce? **Falimentul întreprinderii de stat se opunea conceptual criptocomunismului profesat de PDSR.**

Cîtă vreme guvernul Ciorbea a temporizat închiderea întreprinderilor cu pierderi, PDSR-ul a stat liniștit în banca lui. Nu putea fi decît mulțumit. Acum, că în sfîrșit guvernul Ciorbea face dovadă de voință politică reformistă, PDSR-ul și președintele lui se arată supărați. Nu-și permit să atace plenar închiderea întreprinderilor știind că o atare poziție avansată e prea de tot riscantă. De unde acel pentru-contra: „nici nu încurajăm, nici nu descurajăm". Ce să înțeleagă însă cetățeanul? Două lucruri:

1) că, în esență, nu există altă cale decît o reformă accelerată;

2) că PDSR-ul va scoate probabil în linia întîi eșalonul pe care și-a bazat puterea: directori, activiști locali și acea parte a „clasei muncitoare" care, dintr-un motiv sau altul, nu acceptă economia de piață.

Obiecțiile sînt de detaliu, avînd în vedere importanța „mizei": că guvernul e sfătuit de consilieri străini (ca și cum nu tocmai asta e de dorit), că ar fi mai bine să fie lichidate sectoare și nu întreprinderi (omițîndu-se că acest lucru trebuia făcut imediat după decembrie 1989), că nu s-a anunțat în paralel un program de protecție socială (ca și cum ar fi posibilă o compensare integrală prin protecție socială, în lipsa asanării industriei).

Nimeni nu contestă că închiderea întreprinderilor trebuia mai bine pregătită. Dar, de ce să nu recunoaștem: nu sîntem, ca popor, chiar printre cei mai dotați în materie de organizare. N-are sens să fie frînat procesul cu greu declanșat pentru că putea fi mai bine organizat.

Altceva se poate însă face, iar guvernul e pe punctul să o realizeze: asocierea muncitorilor la conducerea întreprinderilor (într-o proporție care să nu împiedice capitalul să aibă cuvîntul hotărîtor, ca în Germania, de pildă). Muncitorii vor avea astfel o viziune corectă a pierderilor și a felului în care unii manageri au știut să-și umple buzunarele sub ochii îngăduitori ai guvernelor PDSR și ai sindicatelor.

Chiar astfel circumscrisă, mai mult sau mai puțin la aspecte de detaliu, opoziția este necesară. Cu condiția să prezinte garanția bunei-credințe. Or, în cazul PDSR-ului, chiar dacă ar fi sugestiile bune, există aproape o prezumție de rea-credință – atît de mult au profitat acest partid și susținătorii lui, timp de șapte ani, de amînarea închiderii întreprinderilor, pînă s-a ajuns în pragul unui dezastru.

E de dorit, deci, ca guvernul să fie ajutat, cu bună-credință și competență, să vadă ceea ce în grabă nu mai poate sesiza, dar în ansamblu – PUTEREA sau OPOZIȚIA – **nu au** altă alternativă decît reforma. Opinia publică o știe prea bine – de unde și contradicțiile d-lui Iliescu. Acel al său pentru-contra reflectă imposibilitatea de a face reformelor o opoziție principială, starea precară a PDSR, încercarea disperată de a intra în grația alegătorilor, fără a-și asuma însă vreo răspundere.

DIN SUMARELE NUMERELOR VIITOARE

*• Reforma în televiziune: interviuri cu **Sanda Vișan**, **Alexandru Sassu**, **Radu Nicolau**, **Iosif Sava** • Interviu cu **Sorin Pantiș**, ministrul Comunicațiilor • **Vladimir Tismăneanu**: „Inteligența după comunism" • **Andrei Marga**: „Criza și relansarea științelor umaniste" • **William Totok**: „Întîlnire cu Radu Filipescu și Herma Kennel" • **Dan C. Mihăilescu**: cronica literară • **Magda Cârneci**: Jurnal parizian II • **Gheorghe Grigurcu** despre antologia de poezie a lui Andrei Codrescu •*

ACCENTE

MARIUS BÂZU

Bătălia pentru reformă

S-ar părea că în România toată lumea vrea reforma. Dar declarațiile sînt înșelătoare. Există, de fapt, două tabere, între care se duce o adevărată bătălie. De o parte, se află **cei care au cîștigat alegerile din noiembrie '96**. Reforma corespunde intereselor electoratului lor, format în cea mai mare parte din intelectuali, tineri, investitori particulari, adică din partea dinamică a societății. De cealaltă parte, îi găsim pe **cei care au condus România pînă în noiembrie '96**: PDSR, PUNR, PRM, PSM. Ei nu puteau face reforma (și n-au făcut-o!), pentru că ar fi luptat contra propriilor lor interese (ale lor și ale electoratului lor **stabil**, format din vechile structuri). Prezentîndu-se drept reformiști, ei au fost votați de majoritatea populației. În noiembrie '96, această majoritate a înțeles că e nevoie de o alternanță la putere. Desigur, interesul actualei opoziții este ca reforma să nu reușească. La motivul expus mai sus se adaugă temerea (justificată) că un succes al reformei ar mări șansele electorale viitoare ale actualei puteri.

Dar care sînt **mijloacele de luptă** ale opoziției? În primul rînd, desigur, cele parlamentare: moțiuni peste moțiuni, pentru întîrzierea votării legilor. Puterea a ripostat prin utilizarea ordonanțelor de urgență (care nu evită dezbaterea parlamentară, dar implică aplicarea imediată a măsurilor necesare). Atunci, opoziția și-a legat speranțele de manipularea celor afectați de aplicarea reformei: salariații întreprinderilor care produc pierderi și vor fi închise sau restructurate. Aceștia ar putea folosi sumele compensatorii pentru punerea pe picioare a unei mici afaceri. Fiecare pe cont propriu sau prin asocierea mai multor colegi. Iar Guvernul va oferi, desigur, unele înlesniri acestor mici întreprinzători. În loc de asta, unii dintre cei disponibilizați se lasă atrași de „cîntecele de sirenă" din pateticele comunicate de presă ale celor responsabili de actuala situație, cei care au condus țara pînă în '96... așa cum au condus-o. Mai intervin și managerii, interesați în ocultarea modului dezastruos în care au acționat (uneori, spre folosul propriu). Și, așa, apar greve „spontane", blocări ale drumurilor și căilor ferate, toate în speranța unei prelungiri a agoniei propriei întreprinderi... Iar o altă armă a opoziției este o parte din mass-media: ziare de tiraj redus, ale căror aserțiuni rău-intenționate sînt, însă, intens mediatizate prin „Revista presei" de la Radio România Actualități (de la care, în ultima vreme, nu lipsesc citatele copioase din *Dimineața*).

Aș vrea, însă, să insist asupra unui alt aspect, care mi se pare extrem de important. **Chiar în tabăra puterii se află oameni care fac jocul adversarului**. În *„structurile administrative, pînă la cele mai înalte niveluri, (...) în afara unor schimbări minore și a rotirii de cadre, nu se întîmplă nimic altceva, vechile structuri s-au coagulat din nou și acum sînt mai puternice ca oricînd."* (am citat din Bogdan Ficeac, „Rezistența structurilor", *România liberă*/7 august '97). Sau, cum sintetizează Ana Blandiana (*România liberă*/2 august '97): *„stratul gros și bine organizat al vechilor structuri, pe care n-a avut încă nimeni nici timpul, nici puterea să-l schimbe, dar care are puterea să înăbușe, sau cel puțin să atenueze, orice schimbare"*.

Ceva schimbări s-au început, imediat după preluarea puterii. Imediat, PDSR a sărit ca ars („epurare politică", „cederizare"), pentru că își pierdea o parte din mijloacele de luptă. Iar mass-media n-a făcut distincția dintre „pedeserizarea" dinaintea alegerilor din '96 (prin care se urmărea păstrarea puterii de către PDSR) și schimbările necesare acum, după alegeri și înaintea începerii reformei, adică în interesul celor mulți!

Sigur, sînt ministere în care s-au făcut schimbări majore. Exemplul tipic este Ministerul de Interne, dar, mai nou, și cel al Agriculturii. După cum prototipul imobilismului rămîne Ministerul Cercetării și Tehnologiei. Iar schimbările din ministere ar trebui să fie urmate de schimbări în structurile din teritoriu. Pentru că românii sînt, încă, foarte atenți la persoanele care reprezintă Guvernul. Iar dacă figuri cunoscute pentru atașamentul lor față de vechea putere (sau chiar față de cea de dinainte de '89) continuă să reprezinte puterea, acest lucru nu poate produce decît confuzie. Or, într-o bătălie trebuie să poți conta pe oamenii tăi. De fapt, există două categorii de funcționari care trebuie schimbați: 1) cei rău-intenționați (adică cei corupți sau cei care fac jocul altor forțe politice), care trebuie îndepărtați cu hotărîre; 2) cei incompetenți pentru postul lor, care ar trebui împinși în jos pe scara ierarhică pînă la locul în care, poate, s-ar dovedi competenți (pe un principiu invers celui comunist, conform căruia un incompetent era împins cît mai sus).

Disfuncționalitățile actuale ale activității unor ministere sau ale relațiilor interministeriale au început să primească răspunsuri din partea societății civile. Un exemplu îl reprezintă Forumul pentru Știință și Reformă (FORS), care are printre scopuri sprijinirea eforturilor Guvernului României pentru *„stimularea participării oamenilor de știință români, din țară și din străinătate, la realizarea reformei economice"*. Din FORS fac parte, ca membri fondatori, membri ai societății civile (academicieni, profesori, universitari, doctori în știință, prestigioși savanți români din diaspora), dar și miniștri, parlamentari, ambasadori.

Formarea unor astfel de structuri alternative nu poate, însă, înlocui necesara reformare a vechilor structuri.

ACCENTE

AURELIAN CRĂCIUN

Armata – un alt mod de viață

Odată terminată facultatea, proaspătul licențiat are obligația de a satisface serviciul militar (bineînțeles, dacă nu s-a achitat de această obligație pînă la începerea studiilor). Conform legii, el se va numi „militar cu termen redus", cu durata de șase luni.

Legea privind pregătirea populației pentru apărare (*Legea 46*/11 iunie 1996) dezavantajează absolvenții instituțiilor civile de învățămînt superior din mai multe puncte de vedere. Astfel, ei nu pot fi scutiți de serviciul militar, chiar dacă sînt unici întreținători de familie (adică părinții lor au peste 57 de ani, sînt invalizi de gr. I sau II sau nu au frați majori apți de muncă) și contribuie efectiv la întreținerea acesteia (participă permanent la întreținerea părinților sau frații minori cu o parte însemnată din veniturile proprii, precum și la îngrijirea acestora). Amînarea de la încorporare nu li se permite absolvenților, chiar dacă au greutăți familiale deosebite (de exemplu, un părinte decedat și cel puțin doi frați minori). Absolvenții nu-și pot amîna încorporarea decît dacă frecventează cursurile celei de-a doua facultăți și au absolvit cel puțin un an (art. 26).

Prin comparație, recruții fără studii superioare pot beneficia de scutiri sau amînări ale satisfacerii serviciului militar dacă îndeplinesc condițiile de mai sus. Motivele acestei discriminări rămîn necunoscute. Probabil că legiuitorii s-au gîndit că, dacă tinerii frecventează o facultate, pot să facă și șase luni de armată, uitînd că și printre ei se numără destui cu probleme de genul celor enumerate.

Astfel, absolventul trebuie să se prezinte mai întîi la Comisia medicală de recrutare-încorporare, unde, pe baza unui consult superficial și a unei fișe medicale mai vechi, i se pun diferite diagnostice, cele două situații cu care se poate întîlni recrutul fiind: *„internare la Spitalul Militar"* sau *„Băiete, ești bun de armată!"*.

Apoi recrutul merge la Centrul Militar de care aparține (de sector sau de județ), unde se supune unui test psihologic obligatoriu. El poate opta pentru satisfacerea serviciului militar într-un institut de învățămînt militar („Școală de ofițeri" unde, în urma susținerea unor examene, poate căpăta grad de ofițer în rezervă) sau într-o unitate militară obișnuită.

Bineînțeles că majoritatea recruților cu studii superioare optează pentru prima variantă. Ei mai dau un fel de test de inteligență, pe baza căruia, li se spune, vor fi selecționați cei ce vor deveni ofițeri în rezervă. Ei nu au de unde să știe că aceste teste nu contează aproape deloc în repartizarea lor pe unități. Și în armată, ca peste tot, de altfel, funcționează încă „relațiile". Un ordin de încorporare pentru o unitate din Lipova sau Bacău poate fi lesne înlocuit cu unul pentru București, în urma cîtorva telefoane.

La o ultimă prezentare la Centrul Militar, recrutului i se înmînează ordinul de încorporare și foaia de drum. Abia acum ia cunoștință de locul unde va petrece șase luni din viață, departe de familie și prieteni. La nedumerirea lui, comisia îi răspunde sec: *„Acolo au mai fost locuri!"*. Cert este că la acele școli de ofițeri ajung doar o infimă parte din absolvenți, chiar dacă testele de inteligență au avut în general cam aceleași rezultate. Ceilalți, marea majoritate, ajung în unitățile militare obișnuite.

Odată ajuns în unitatea respectivă, absolventul (denumit generic de acum *„inginer"*, chiar dacă e economist, medic sau jurist) începe procesul de adaptare la viața de cazarmă, adaptare ce se realizează mult mai facil decît în cazul soldaților obișnuiți, ce trebuie să stea aici un an de zile. Primele „învățături" primite sînt: *„logica, în armată, se oprește la poartă"* și că soldatul, fie el și *„terist"* (TR – termen redus), nu trebuie să vocifereze, chiar dacă dreptatea este de partea lui.

De altfel, nivelul de educație își spune cuvîntul, „inginerii" sau „teriștii" nefiind niciodată niște militari-problemă, în sensul comiterii de acte antisociale (furturi, bătăi), frecvente la soldații obișnuiți. Niciodată un „terist" nu se va gîndi la dezertare, conștient perfect de consecințele ce ar urma, în timp ce mulți soldați, mai ales la început, fug din unități și nu se mai întorc decît sub arest. Este și aceasta o urmare a ușurinței cu care sînt trimiși în armată oameni cu diferite afecțiuni psihice (nemaivorbind de cele fizice), care pot deveni adevărate pericole cînd au arme încărcate asupra lor. Nu o dată s-a întîmplat ca astfel de soldați să fugă din unități cu armamentul din dotare și cu muniție, și chiar să comită crime.

În general, viața de cazarmă a militarului cu termen redus nu este fundamental diferită de cea a soldatului obișnuit. Astfel, și el sa va lovi de obtuzitatea unor superiori, regulamentul de ordine interioară fiind invocat de către aceștia în sprijinul unor măsuri mai mult sau mai puțin acceptabile pentru un om cu o anumită educație. „Inginerii", de regulă cazați separat, îndeplinesc și ei aceleași obligații în unitate sau subunitate ca și ceilalți militari: servicii, gardă, misiuni. De asemenea, participă la programul de instrucție, care este pentru ei ceva mai lejer. Sînt și ei zdruncinați pe drumuri de țară, desfundate, în camioane vechi de zeci de ani, folosesc în diferite misiuni aceeași tehnică învechită și aproape nefuncțională.

O problemă o reprezintă servirea mesei. Subiectul este unul sensibil și nu de puține ori se poate ajunge la altercații din cauza nu atît a calității propriu-zise a hranei (care e așa cum e), cît a modului în care e servită. Igiena grupurilor alimentare din unități lasă mult de dorit. Bineînțeles că se invocă lipsa banilor, dar de cele mai multe ori sînt de vină dezinteresul și neglijența celor care răspund de acest compartiment. De aceea, n-ar trebui să mire pe nimeni epidemiile care apar. Lipsa apei calde și deseori chiar și a celei reci este un alt aspect negativ. Igiena personală are de suferit din această cauză.

Nu de puține ori, apar tensiuni între militari din cauza discriminării în acordarea de zile libere sau de alte favoruri, cum ar fi scutirea de anumite însărcinări. Rîvnite sînt și scutirile medicale, folosite pentru a scăpa de o corvoadă sau alta. De aici pînă la apariția detractorilor nu mai este decît un pas și firava coeziune existentă între mlitari se strică. Camaraderia proverbială din armată nu mai este decît o amintire, dacă o fi existat vreodată cu adevărat.

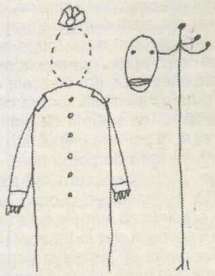

În afara programului mai puțin strict, militarul „terist" mai are de curînd un mic avantaj: folosirea hainelor civile la plecarea în permisii și învoiri (fapt care-l scutește de controlul și șicanele poliției militare sau ale patrulelor, prin gări sau alte locuri publice).

Pe scurt, așa decurg cele șase luni în timpul cărora absolventul se află sub arme. Este o experiență categoric necesară, se învață multe lucruri, mai bune sau mai rele, unele utile mai tîrziu. Cu toate că militarul cu termen redus este privit cu oarecare respect de către ceilalți soldați, și chiar de către unii superiori, după euforia „liberării" rămîne gustul amar lăsat de realitatea vieții militare așa cum este ea de fapt și nu cum se prezintă pompos, în mod oficial, cu marile ei lipsuri materiale grefate pe lipsa de preocupare a unor cadre față de problemele subordonaților, pe mentalitatea neschimbată a unora care se îngrijesc doar de satisfacerea propriilor interese. Respectul inferiorului pentru superior a fost înlocuit de frică și mulți văd serviciul militar ca pe o recluziune. Toate tragediile care se petrec (și cele care ajung la urechile opiniei publice nu sînt decît o parte) sînt consecințele unui lung șir de neglijențe și ale dezinteresului manifestate începînd de la recrutarea tinerilor și continuînd pe toată perioada cît ei se află sub arme. Degeaba o mînă de militari români bine pregătiți își îndeplinesc cu brio obligațiile prin Bosnia sau Albania, dacă în țară calificativele pentru o simplă tragere cu armamentul se pot îmbunătăți substanțial din condei. Pregătirea armatei are de suferit și aceasta duce la scăderea capacității de apărare.

Reforma n-a ajuns la bază în armată și, chiar dacă la vîrf se dorește și se lucrează pentru îmbunătățiri, mai trebuie să treacă o vreme pînă cînd armata să merite încrederea deplină de care se bucură, alături de Biserică, în ochii populației.

ION BOGDAN LEFTER

Presa „tranziţiei“/„tranziţia“ presei

De zece zile-ncoace, presa cotidiană românească experimentează o atitudine inedită faţă de cabinetul rezultat din alegerile de la sfîrşitul anului trecut: majoritatea gazetelor sprijină decizia guvernului de trecere la lichidarea întreprinderilor falimentare, adică la reforma economică reală. Pînă aici, s-au tras zi de zi asupra executivului salve după salve de critici devastatoare. Cu o insistenţă atît de mare încît n-avea cum să nu arate a veritabilă obsesie, obiectivele presei au vînat gafele sau declaraţiile nu tocmai la locul lor ale unor membri ai administraţiei ori tensiunile din relaţiile partenerilor de guvernare. Uneori a fost acuzată chiar o ipotetică întîrziere a reformei, dar de cele mai multe ori nu cu argumente analitice, ci pentru pictarea unui fundal pasiv pe care să se proiecteze cît mai elocvent marile culpe: nu se face nimic – ziceau ziarele – pentru că noii guvernanţi nu se înţeleg, se contrazic, nu ştie stînga de ce face dreapta, coaliţiile care compun majoritatea parlamentară au „agende“ divergente. Pe scurt: în atare viziune anecdotică, în loc de reformă aveam parte doar de scandaluri şi de spectacolul jocurilor de interese.

Gafe, declaraţii nedumeritoare, uneori hilare, sau ezitări de tot felul au fost – slavă Domnului! – destule. Între timp – însă – erau parcurse etapele pregătitoare fără de care o nouă strategie economică nu se poate aplica. În loc să le analizeze şi să le interpreteze, presa noastră cotidiană şi-a înteţit tirul şi a ajuns să proclame că „aşa nu se mai poate“ şi să ceară dacă nu chiar demisia guvernului, măcar o remaniere. Şi asta la numai şase sau şapte luni de la instalare!

Să nu fiu greşit înţeles: înclinaţia mass-mediei către picanterie şi scandal, adică – în fond – către vandabilitate nu poate fi imputată în sine. Ceea ce se poate categoric reproşa impetuoşilor noştri jurnalişti e altceva, şi anume că n-au acordat noului cabinet fireasca „perioadă de graţie“, de aşteptare pînă cînd rezultatele concrete ale schimbărilor de strategie să poată deveni vizibile spre a fi – atunci – apreciate. Aşa se întîmplă în democraţiile stabile, unde sigur că greşelile sînt rapid sancţionate de presă, însă împotriva guvernanţilor nu se declanşează atît de repede războaie mediatice totale. Le vine şi lor timpul mai tîrziu, dacă va să fie!

Cum se poate explica nemaipomenita nerăbdare a gazetelor româneşti – cu atît mai surprinzătoare cu cît în campaniile electorale din 1996 tot ele îi susţinuseră aproape la unison pe cei asupra cărora aveau să se năpustească după aceea?! Voi schiţa în continuare trei motive posibile.

În primul rînd, trebuie să ţinem cont de faptul că actualitatea politică a lui 1997 a fost sistematic raportată – intuitiv sau cu bună-ştiinţă – la orizontul de aşteptare creat în noiembrie–decembrie 1996 cu contribuţia substanţială a presei. Entuziasmul alegătorilor care şi-au văzut favoriţii cîştigînd a fost preluat în paginile ziarelor, care au plusat cu titluri mari şi metaforice: s-a proclamat atunci o nouă „revoluţie“ şi s-a vorbit despre un „miracol“, cînd – de fapt – se produsese doar o alternanţă la guvernare datorată procesului democratic şi progresului democratic din anii precedenţi. Asupra acestei monumentale erori de apreciere m-am oprit într-un articol apărut în urmă cu cîteva luni tot în *„22“*, aşa că nu mai insist. Ea, eroarea de evaluare a momentului istoric, a provocat iluzii euforice: dacă era vorba despre un „miracol“, atunci de bună seamă că noii guvernanţi ar fi trebuit să facă „minuni“ peste noapte. Firește, n-au avut cum. Ignorînd procesualitatea guvernării şi a reformei, presa s-a arătat foarte curînd dezamăgită că lucrurile nu s-au schimbat ca prin farmec. Slăbuţă în materie de analiză politică dar iute la mînie, s-a simţit înşelată în enormele aşteptări pe care singură şi le alimentase şi a reacţionat instantaneu. Drept care gazetarii români, de la marii editorialişti ai clipei celei repezi la micii reporteri de teren, s-au dezlănţuit asupra noii puteri înainte ca ea să aibă timpul fizic necesar pentru a arăta de ce e în stare. N-a mai fost loc de nici o „perioadă de graţie“.

O a doua motivaţie a nerăbdării presei trebuie căutată în istoria de dinaintea alegerilor. Timp de aproape şapte ani, gazetele româneşti au jucat un rol explicabil într-o democraţie incipientă, mai puţin obişnuit într-una normală. Ele nu s-au rezumat la susţinerea opoziţiei de atunci, ci – într-o măsură considerabilă – au ţinut ele însele loc de opoziţie. Controlînd încă de la început toate cele trei puteri ale statului peste marginile admisibile, guvernanţii nu permiteau minorităţii parlamentare să contribuie consistent la bunul mers al treburilor publice, încît presa a rămas multă vreme principala instanţă de „monitorizare“ a administraţiei şi de lansare a unor strategii – sau măcar slogane – alternative. Jurnaliştii români şi-au format astfel o psihologie complicată, amestec de iluzie că ei fac politica şi de frustrare că n-o fac cu adevărat, deşi îşi închipuiau că ar face-o mult mai bine decît politicienii. După noiembrie 1996, atare complex de superioritate a dus la o criză de personalitate: dacă opoziţia, care fusese în mare măsură o ficţiune a presei, izbutise să cîştige alegerile, vajnicii noştri gazetari s-au şi văzut pe ei înşişi... la guvernare! Cîţiva – nu puţini – au intrat în noul parlament sau în administraţie, dar cei rămaşi la post?! După ce s-au dezmeticit, aceştia din urmă s-au descoperit abandonaţi de cei care ajunseseră la putere şi trebuiau s-o exercite, adică să treacă de la vorbe – specialitatea opoziţiei şi a presei – la fapte. Vreau să spun că în îndîrjirea cu care au fost blamaţi guvernanţii în aceste luni sînt perceptibile simptomele frustrării şi ale gelozie. Dovezi elocvente în acest sens, vizibile cu ochiul liber (la propriu!), oferă gazetarii români atunci cînd participă la *„talk-show“*-uri televizate în care ar trebui să le pună întrebări politicienilor. Spectacolul e colosal, fără pereche în lumea democratică: plini de ei, agresivi, inchizitoriali, ziariştii vorbesc la fel de mult sau mai mult decît demnitarii invitaţi, adresîndu-li-se nu pentru a le afla opiniile, ci pentru a-şi etala propriile reflecţii pe o temă sau alta, fie că e vorba de soluţii definitive la marile probleme ale naţiei, fie de îndoieli profunde, care-i înfăţişează ca pe nişte fiinţe dilematice, adevăraţi filozofi, mult superiori muritorilor de rînd, deci şi politicienilor respectivi.

În sfîrşit, o a treia motivaţie a agresivităţii presei ne-o oferă tot perioada de pînă la ultimele alegeri. S-ar putea ca de vină să fie şi stereotipiile formate în lungii ani de „opoziţie“. În fond şi la urma urmei, presa de după 1989 asta s-a priceput să facă înainte de orice altceva: nu informaţie promptă şi la standarde profesioniste de acurateţe, nu analiză, ci critică dezlănţuită a puterii. Guvernanţii s-au schimbat; clişeele jurnalistice, stilistica facil-„pamfletară“ nu ies din reflex atît de repede...

S-ar putea – totuşi – să fi trecut deja într-o fază nouă, de vreme ce spuneam că majoritatea ziarelor româneşti au sprijinit declanşarea reformei concrete. Temele mele mai generale şi asupra cărora ar merita să reflectăm au fost – de fapt – următoarele două:

1) Presa de după 1989 ar trebui supusă unor analize serioase, cu tot cu clişeele şi complexele ei, căci a constituit unul dintre cele mai dinamice, mai „vii“ fenomene ale epocii. În evoluţia ei se oglindeşte întreaga istorie postcomunistă, căreia s-ar putea să-i ofere importante chei de interpretare.

2) Presa este ea însăşi una dintre problemele reformei. Asemeni societăţii în care se manifestă, se află şi ea, presa, „în tranziţie“: evoluează, greşeşte, progresează, îşi parcurge propriul proces de „reformă“, nu-i aşa?!

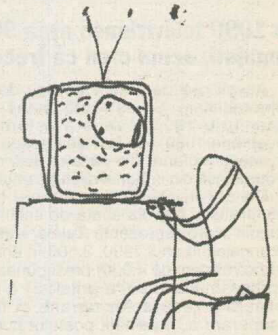

FLORIN GABREA

CRONICA TV

Germanii şi prăjitura lor de marţipan

(Sau despre perpetuarea crizei din TVR)

Introducerea grilei de vară, efectuată de conducerea interimară a TVR, a încins spiritele, atît în interiorul instituţiei de pe Calea Dorobanţi, cît şi în afara ei. Au protestat vehement reprezentanţi ai societăţii civile, oameni de cultură, scriitori. Aceştia din urmă, 50 la număr, au semnat chiar un protest împotriva măsurii abuzive şi discriminatorii de scoatere, aproape în totalitate, a emisiunilor culturale din programul tv. Conducerea interimară şi-a declarat, la rîndul ei, bunele intenţii, dar a omis, din păcate, tocmai aspectul de fond al chestiunii, acela că fiecare decizie, aşa-zis „managerială“, nu face decît să sporească haosul şi să perpetueze criza din televiziunea publică, atîta timp cît această decizie **este luată în afara cadrului juridic legal**. (Nici pînă la această oră, Parlamentul nu a numit Consiliul de administraţie.)

În aceste condiţii, sarcina pe care şi-o asumă Stere Gulea (împreună cu Comitetul director) este de-a dreptul eroică. Reforma televiziunii publice trebuie să însemne, de fapt, readucerea la parametrii prestigiului, credibilităţii şi eficienţei a unei foste instituţii de propagandă, instituţie compromisă şi, în egală măsură, vinovată de mutilarea psihică şi înregimentarea ideologică a unui popor întreg, chiar dacă, o dată pe lună, pe ecranul televizorului din casele înfrigurate, se mai celebra mieros şi senzual, la „Teleenciclopedia“, geniul arhitectonic al lui Bruneleschi, se mai jucau Shakespeare şi Cehov sau se recita Eminescu. Să nu ne amăgim: Bruneleschi, Shakespeare şi Eminescu, de la TVR, nu reprezentau, **atunci**, slujba de oficiere hierofantă într-un templu spiritual, nu erau „supapa“ de supravieţuire culturală, cum le place, azi, unora să creadă, ci erau porţia de zahăr cu care se îndulcea otrava, pentru a-i diminua şi prelungi acesteia efectul letal, erau – păstrînd, cu pietate, proporţiile cuvenite – asemenea sunetelor muzicii divine a lui Bach sau Beethoven (devenită trist reper al unei realităţi irecuperabil pierdute), ce va fi fost intonată de o capelă de deţinuţi înfometaţi şi apatici, în mijlocul curţii unui lagăr „de muncă“, pe frontispiciul căruia se putea citi deviza cinic eliberatoare, nu fără un anume miez cultural, *„Arbeit macht frei“*. La vremea cînd societatea românească, lipsită de hrană, de îmbrăcăminte, de cărţi şi de discuri, se stingea încet, asemenea unui organism răpus de caşexie, cota de audienţă la public a televiziunii naţionale era, în mod paradoxal, în continuă creştere. Spaţiul dintre cei patru pereţi ai locuinţei devenise, pentru cei mai mulţi, ultimul refugiu înaintea abdicării definitive. Lucrătorii din televiziune îşi făceau, din plin, datoria. Nu întîmplător, cel mai productiv departament era cel al emisiunilor de divertisment. Bancul şi zeflemeaua ieftină uzurpaseră, irevocabil, cu ajutorul activ al televiziunii, reflecţia, buna-cuviinţă şi îndoiala.

În climatul concurenţial de astăzi, televiziunea publică trebuie să aibă stil, penetranţă şi autoritate. E nevoie de un concept managerial solid (privind finanţele, organizarea şi funcţionarea), cu rang de prioritate absolută, la care să pună umărul nu doar cîţiva entuziaşti solitari (Stere Gulea, Alina Mungiu, Anca Toader, Răsvan Popescu) ce visează la o televiziune modernă şi dinamică, ci mai ales **executivul şi legislativul**. Iniţiativele primilor trebuie să capete fond şi substanţă prin susţinerea juridică a celorlalţi. Banii de care (nu) dispune televiziunea ar trebui investiţi nu numai în cumpărarea (la sume exorbitante, după cum afirmă revista *Capital*, din 14 08.'97) de drepturi de transmisie, în exclusivitate, a meciurilor de fotbal, ci şi în achiziţionarea de aparatură modernă (pentru a nu mai avea surprize tehnice penibile, ca aceea de la Departamentul Emisiunilor Informative, cînd efectul de *blue box*, folosit rebarbativ, pînă la saţietate, o făcea, într-una din serile trecute, pe surîzătoarea şi gingaşa crainică Andreea Marin să stea de vorbă cu o interlocutoare, la fel de surîzătoare, căreia îi lipsea jumătate din cap), precum şi în cursuri solide de specializare în străinătate, pentru a-i învăţa pe redactorii şi moderatorii de televiziune cum să preţuiască la maximum valoarea fiecărui minut de emisie, cît costă un asemenea minut, pe care nu îl poţi risipi după bunul tău plac, prelungind, reluînd sau întrerupînd emisiuni riguros plănuite (vezi „În faţa dumneavoastră“ sau „Serata muzicală“), cum să te asiguri de eficienţa maximă a informaţiei furnizate, fără să bîţi camera de televiziune pînă ce spectatorul simte că i se urcă stomacul în gît şi îi vine să arunce televizorul pe fereastră, aşa cum se întîmplă, aproape frecvent, la emisiunea de ultimă (şi fatidică!) oră „Tele-estival: Camel Planet“ sau la emisiunea, bine intenţionată, de altfel, „Sensul tranziţiei“. Iar dacă banii lipsesc cu desăvîrşire, televiziunea ar trebui să se reprofileze, fără urmă de timiditate, şi să investească mai multă materie cenuşie în domeniul gastronomic, concepînd o serie de emisiuni amuzante şi „mustoase“, cu reţete autohtone (dar inedite) de mîncare, prezentate de gurmanzi locvace sau de filozofi ascetici (împrumutaţi de la Departamentul de Viaţă spirituală), şi oferite spre degustare unei perechi de politicieni din tabere rivale, în sunetele unei muzici lasciv-îmbietoare, în loc să ne oripileze, precum deunăzi, cu un film mai insipid şi mai fad decît orice iahnie alterată, scos, pe furiş (sau pe furate?) şi pe neanunţate în program, din lada de vechituri a vreunei televiziuni europene, de prin anii '60, despre *Germanii şi prăjitura lor de marţipan*.

Soarta televiziunii între rîs şi plîns

Interviu cu **LUCIA HOSSU-LONGIN,** realizator tv

Chiar şi în condiţii de interimat, un manager cultural al TVR era dator să producă schimbarea

Cum apreciaţi schimbarea de după noiembrie 1996 în Televiziunea Română? Era posibilă în condiţii de interimat?

Chiar şi în condiţii de interimat, un manager cultural care a preluat, după noiembrie 1996, conducerea Televiziunii publice avea datoria să producă schimbarea. Să înceapă a construi, pornind aproape de la fundaţie, o instituţie care să însemne un serviciu public, nesubordonat şi necontrolat de puterea politică şi, firește, pregătit să facă față legilor nemiloase ale concurenţei, un serviciu public responsabil editorial şi financiar. Repet un truism: trăim un moment în care impactul audiovizualului asupra persoanei umane a depăşit impactul pe care îl avea, în deceniile trecute, scrisul. Plecînd de la premisa că televiziunea joacă un rol complex – **informează** şi **formează** (căci informaţia nu poate înlocui instruirea) – ar trebui să raportăm acest deziderat la situaţia de fapt a României. Sîntem într-o perioadă de tranziţie, de deschidere şi de reformare a mentalităţii, aceasta pentru că dorim cu toţii să consolidăm o societate de tip democratic, european. Iar în formarea acestui mental democratic Televiziunea publică deţine „pîinea şi cuţitul". Sursa principală de informare pentru milioane de români rămîne în continuare TVR1. Cu toate alternativele, vizibil în creştere profesională, care dau un peisaj de comunicare pluralist, diversificat şi competitiv, comunitatea românească are cel mai larg acces la postul public. Dovadă că celelalte canale de televiziune n-au riscat niciodată să-şi suprapună buletinele de ştiri pe orele postului naţional.

În 1990 televiziunea avea 900 de angajaţi, acum cred că trecem de 4.000

Aceşti poli de putere ne dau deopotrivă forţă şi vulnerabilitate. Se aşteaptă imens, îndeosebi după noiembrie 1996 (cum s-a aşteptat în van după decembrie 1989), de la Televiziunea Română Liberă, iar această ofertă, din păcate, este confuză, firavă şi nedesprinsă din imperiul diletantismului.

De altfel, cred că nu numai noi dezamăgim electoratul... Nevoia acută de schimbare a „blocului monolit" care reprezenta Televiziunea Română (800 de angajaţi în anul 1990, 3.500 în anul 1996 şi, acum, cred că trecem de 4.000) presupunea: 1) o reevaluare a programelor, deci a grilei; 2) o redimensionare corectă a resurselor umane şi financiare; 3) o recuperare a moralităţii postului public, atît de grav afectată, în istoria ultimilor ani.

Toate aceste ţinte au fost realizate cu jumătăţi de măsură, cu sferturi de măsură, uneori cu braţele goale (fără cap, mă gîndesc) şi în toate variantele într-o ceaţă şi o ambiguitate de procedură tipic „moromeţiană".

Nu poţi asedia o fortăreaţă, nicicum s-o cucereşti, cu doi specialişti în ciment, unul în pavaje, altul în psihiatrie, al patrulea în echitaţie, al cincilea în limba rusă etc., etc.

Consiiiul intelectualilor a criticat absenţa ideilor, a politicii inovatoare de programe, populismul ieftin, clişeele verbale

Ce credeţi că ar putea ajuta „cucerirea" fortăreţei TVR?

Ar fi nevoie de un stat major format din vîrfuri profesionale şi intelectuale, pe ale căror recomandări şi diagnostice să te bizui. Acest stat major a existat. S-a întrunit de trei ori, n-a fost deloc complezent cu noua echipă de conducere a televiziunii, a criticat lipsa de stil, de model strategic a postului, absenţa ideilor şi a unei politici înnoitoare de programe, populismul ieftin copiat de pe alte meleaguri, ideologizarea consecventă a ştirilor, spaţiul imens acordat politicului, în detrimentul culturii, agramatismele şi clişeele verbale, primejdia californizării, lipsa unei viziuni elevate a direcţiei de programe etc., etc.

Ce a urmat? Consiliul intelectualilor, căci despre acesta este vorba, n-a mai fost convocat. Propunerile acestui grup au rămas undeva, în memoria stenogramelor. O tăcere de două luni. Şi dintr-odată, ca o cometă pe cerul plumburiu al tranziţiei – noua grilă de vară.

Grila de vară sau avantajele dughenizării

Cine sînt autorii grilei de vară? Cît de necesară era? Ce defecte are?

Sclipicioasă ca un palat ţigănesc cu turnuleţe, **grila soft** n-avea autori. Unii invocau drept meşteri făurari numele proaspăt numitului director de programe, absolvent al Facultăţii de Construcţii Civile şi de-acolo brusc la studii BBC (de altfel, construcţiile se anunţă a fi o profesie la fel de miraculoasă şi de născătoare de genii cum era pe vremuri chimia polimerilor). Alţii o socoteau ca făcătoare a grilei pe voluntara directoare a DEI, care, practic, preluase destinele interimatului. Dar, oficial, grila aceasta „nebunatică" era productul (sau avea agrementul) comitetului director, o adunare selectă din care două treimi sînt ingineri şi economişti, trei megastaruri (Alina Mungiu, Cristian Ţopescu, Vartan Arachelian), o jurist㠠care repară ce se mai poate repara şi nici un trimis al redactorilor-şefi sau directorilor de departamente, cu o brumă de experienţă în alcătuirea unui concept de programe.

Dacă pînă la debutul grilei de vară nu s-a putut descifra tipul de management, de viziune, de proiect editorial propus de actuala echipă, după căderea cometei, la 14 iulie a.c. – data de intrare în funcţiune a grilei –, am înţeles că soarta Televiziunii Române era între rîs şi plîns, că, în timp ce piaţa audiovizualului se profesionaliza, noi descopeream, prin acest atac la cultură, avantajele imediate ale dughenizării.

Din facsimilul grilei, pe care vă rog să-l reproduceţi, rezulta un „mixtum compositum" de telenovele, filme seriale de duzină, dramolete şi thriller-uri ieftine, aduse cu geamantanul de noii manageri comerciali prin drumurile lor americane şi probabil generatoare de

comisioane importante pentru cei ce le-au achiziţionat. De aici graba accelerată de a le plasa pînă în septembrie, cînd televiziunea probabil va intra în legalitate şi se va afla sub un control public, parlamentar sau neparlamentar. Au fost aşadar trimise în şomaj, începînd cu iulie, 40 de emisiuni de cultură, de istorie, de educaţie, de ştiinţă, de spiritualitate religioasă. Nici un director de departament n-a fost consultat sau avertizat. Au aflat din presă că nu mai au ce produce.

Nu ne aşteptam ca un manager de profesie regizor să marginalizeze producţia artistică

A urmat o polemică în presă în care s-a adus şi contraargumentul că aceste emisiuni erau anoste, prost realizate ori scădeau audienţa postului. Cum comentaţi aceste opinii?

Sondajele nu ne ofereau o imagine catastrofică, iar judecătorul nostru suprem rămîne, în ultimă instanţă, telespectatorul – contribuabilul.

Firește, aceste emisiuni puteau fi regîndite, reformulate, producătorii sau moderatorii schimbaţi, dar demersul cultural, spaţiul alocat spiritului nu avea de ce să fie suprimat.

Nici o televiziune de stat europeană nu-şi îngăduie vacanţe ale minţii şi nici glisarea primejdioasă către subcultural. Eu ştiu că în geamantanul de vacanţă mulţi aşază, în primul rînd, cărţile.

Aceasta este în fapt diferenţa între televiziunea publică şi celelalte televiziuni. Televiziunea naţională primeşte bani de la buget, suplimentar, ca să producă şi acele emisiuni care pot părea, la o vedere oarbă, nerentabile, necomerciale.

Unul dintre marile noastre ascendente asupra posturilor private era faptul că televiziunea dispunea de mijloace tehnice şi artistice (studiouri, scenografie, recuzită, costume, forţă de lucru calificată) ca să producă teatru şi film românesc. De altfel, în *Legea de organizare şi funcţionare a Televiziunii* se prevede obligativitatea de a produce, în proporţie de 40% din volumul de programe, artă şi spectacol româneşti.

Numai că marile studiouri în care au lucrat Petre Sava Băleanu, Barna, Esrig, Ciulei, Lazarov, Andrei Şerban, Bocăneţ, Tocilescu şi chiar Stere Gulea servesc acum drept decor pentru emisiuni curente de publicistică. Este o pierdere inestimabilă. Marii noştri actori se plîng că n-au unde să-şi mai valorifice talentul. Cinematografia stagnează. Televiziunea şi-a închis porţile. Bugetul n-a fost încă distribuit, deşi, dintr-o adresă a secretarului general (nr.40198/16 iunie 1997), rezulta că va fi difuzat pe compartimente începînd cu 1 iulie 1997. Sîntem la mijlocul lui august. Se cheltuiesc în schimb 50 de milioane zilnic pentru **„România, ora 6 fix"**, se risipesc sume fabuloase în seria de transmisii de la *Camel Planet*, şi multe sînt sub orice critică, sau pentru luxuriante dotări.

Nu ne aşteptam la privilegii de la un manager de profesie regizor, dar nici nu credeam că va reuşi să marginalizeze atît de sever producţia artistică, producţie care a adus TVR-ului nenumărate premii naţionale şi internaţionale în ultimii ani.

Pleacă din televiziune unul dintre cei mai buni creatori de divertisment. E vorba de Titus Munteanu. Pleacă pentru că nu mai poate lucra. Odată cu el se duce o echipă de excepţionali oameni de profesie. Rînd pe rînd ne-au părăsit valorile, au întărit alte posturi şi astfel, citîndu-l pe domnul Gulea, *„aşa sapă unii din interior instituţia..."*

Noile avataruri ale „Memorialului Durerii"

Ce s-a întîmplat cu „Memorialul Durerii", o emisiune ale cărei avataruri au fost urmărite de întreaga presă şi pentru care, în anul 1995, aţi fost distinsă cu Premiul „Speranţa", acordat de Societatea Timişoara pentru curaj civic şi profesionalism?

În *România liberă* din aprilie 1997, Televiziunea Română a publicat o evaluare a audienţei. În acest sondaj, **„Memorialul Durerii"** deţinea locul patru, după **„Ediţie specială"**. De altfel, în toate măsurătorile filmul pe care îl realizez are o cotă de audienţă constant ridicată. Plasarea **„Memorialului"** în noua grilă la ora 24,00 nu-şi avea, din argumentele invocate, nici o raţiune. Nu-mi închipuiam, în anii trecuţi, cînd mă adresam prin scrisori deschise foştilor directori generali ca să apăr filmul de cenzură, de o difuzare marginală, de transmisii trunchiate sau fără sunet, de spectrul interzicerii, de hărţuielile ziarelor *Vremea* şi *Europa*, de declaraţiile iresponsabile ale simpatizanţilor PSM, care mă ameninţau cu... împuşcarea, de atîtea mizerii şi persecuţii... Nu-mi imaginam că voi ajunge să-i cer public domnului Stere Gulea să protejeze acest film, exilat, prin voinţa mandarinilor domniei sale, la mijloc de noapte. Am scris tot ceea ce am scris cu sufletul greu. Şi, evident, omul „deschis la dialog" nu mi-a dat nici o explicaţie, n-a încercat nici o soluţie. Atunci m-am gîndit să renunţ. Nu poţi lucra la infinit în condiţii de ostilitate, de război, de resentimente.

Am atîtea proiecte. Conduc o secţie de film documentar şi deja avem gata şapte filme, realizate de vîrfuri ale promoţiilor din Academia de Teatru şi Film. Vreau să produc un film despre vechiul Bucureşti cu Horia-Roman Patapievici. Sîntem în pregătire cu un microserial de **„MiniDoc"**, filme documentare de cinci minute. Hotărîsem să renunţ la **„Memorial"**, aşteptînd vremuri mai prielnice. Dar telefoanele, scrisorile, oamenii care mă aşteaptă nu pot să-i părăsesc. În sfîrşit, mi s-a dat un alt spaţiu. Miercuri, la ora 22, în alternativă... cu fotbalul. L-am refuzat. Şi dacă ne conduceau cei din „Şcoala de la Băneasa" şi tot erau mai eleganţi, mai gentili. Dar, eu cred că suferinţele şi decepţiile ne fac să progresăm. Într-un tîrziu, sensibilizată de telefoanele prietenilor **„Memorialului**

(Continuare în pag. 10)

INTERVIUL SĂPTĂMÎNII

În actualele condiţii financiare, decizia publicului primează

Interviu cu
ALINA MUNGIU-PIPPIDI,
director al Departamentului Emisiunilor Informative

Bugetul instituţiei se duce pe salarii, iar mandatul nu permite să concediezi

Ce aţi reproşa televiziunii române dacă aţi avea, la această oră, statutul de jurnalist independent?

Cea mai gravă problemă a TVR este lipsa de personalitate a canalului 2 şi a studiourilor teritoriale. Dar reorganizarea acestora necesită schimbări structurale, separarea completă a canalului 2 de canalul 1 ca staff redacţional şi de producţie, decizia de a face ceva din studiourile teritoriale – fie televiziuni regionale, şi atunci legea să fie modificată, dîndu-le personalitate juridică şi dreptul la antenă proprie, fie simple birouri la corespondenţi –, toate, schimbări imposibile în actualul mandat, deşi toate soluţiile au fost propuse încă din luna aprilie prin planul de restructurare avansat către comisiile de specialitate şi nediscutat pînă astăzi. În rest, mari probleme, ca reducerea numărului de emisiuni obscure şi mediocre, aspectul grafic general etc. au fost rezolvate. Piatra de încercare acum e divertismentul, care are de rezolvat magazinul de duminică şi emisiunea de sîmbătă seara – în primul rînd – pentru că la DEI tot ce este emisiune publicistică e peste media de audienţă la această oră, şi tot ceea ce scade sau se uzează înlocuim imediat. Ştirile nu se mai pot dezvolta mult pentru că studioul 4 a rămas în continuare singurul vechi, bugetul, care prin *Legea 41* e singurul care trebuie să acopere achiziţia de echipament, nu ajunge nici pentru consumabile, ba chiar nici pentru relee, unde e unica sursă de finanţare! Corespondenţii noştri nu au camere, lucrează cu ale lor proprii sau împrumutate (evident, camere sub orice critică), Regia de Comunicaţii, posesoarea reţelei terestriale, nu are fonduri să ia alte emiţătoare, cele actuale fiind uzate (de aici culorile şterse, deşi semnalul pleacă mult mai bine din TVR). Canalul 2 nu poate deveni unul cu personalitate fără o investiţie mare în programe, or, ce investiţie, cînd mare parte din bugetul instituţiei se duce pe salarii, iar mandatul nu permite să restructurezi şi, deci, să concediezi? Bugetul de producţie pînă la sfîrşitul anului nu e suficient nici pentru ştiri, darămite pentru restul producţiei, iar banii pentru producţie nu au mers pe filme, cum cred unii, filmele fiind toate luate prin barter, deci contra spaţiu de publicitate.

Problema consiliului de administraţie trebuie delegată guvernului şi preşedinţilor celor două comisii

Ce se va întîmpla cu TVR şi conducerea sa interimară dacă Parlamentul va rezolva cu întîrziere mult amînata numire a consiliului de administraţie?

Nu putem prevedea ce va face Parlamentul. Cînd ordonanţa era practic gata, negociată cu toată lumea, tot s-au găsit unii, cu care nu se negociase, care au blocat-o. Dacă toată lumea din toate partidele şi din toate poziţiile trebuie să cadă de acord asupra a toate n-o să ieşim nici în anul 2000 din impas. Şi asta ridică problema dacă o întreprindere – mai ales una complexă, într-un climat competiţional – să aibă „proprietar" o adunare deliberativă, care nu poate avea comportament de proprietar... Chestiunea trebuie delegată preşedinţilor de comisii, Gabriel Ţepelea şi Eugen Vasiliu, cum e şi legal, şi ei s-o ducă la bun sfîrşit, împreună cu emitentul Ordonanţei – guvernul – fără ca în autoritatea lor să se mai amestece oricine mai are vreo idee nouă...

În ce ne priveşte, dacă modificările legii nu rămîn cele propuse de noi, care să permită redresarea TVR, noi n-o să mai stăm aici să păstorim un faliment de care nu sîntem responsabili. Aceasta e miza, redresarea TVR, pentru că, în problema restructurării, drumul pe care am apucat era singurul posibil, şi orice altă echipă ar fi apelat la aceleaşi autorităţi internaţionale, ar fi primit aceleaşi sfaturi şi s-ar fi angajat pe acelaşi drum. E ca reforma: pe loc nu poţi să stai, înapoi nu poţi s-o iei, trebuie să mergi spre rentabilizare şi calitate, dar această schimbare de program trebuie să se sprijine pe o reformă structurală, altfel e superficială şi nu poate dura. Or, reforma structurală are mulţi duşmani, nu doar pentru că unii ar fi concediaţi, ci pentru că toată lumea ar trebui să muncească mai mult şi să aibă responsabilitate... La ora aceasta doar o mînă de oameni care se întîlnesc seara şi duminica prin TVR ştiu ce înseamnă ritm de televiziune. Restul sînt rentieri care trăiesc din banii contribuabililor şi din faptul că alţii fac emisiuni cu audienţă, care vînd publicitate. În plus, au şi o sănătoasă mentalitate colectivistă, exact ca şi proletariatul, ei trebuie să cheltuie şi alţii să facă rost de bani, iar producţiile lor nu pot fi judecate în termenii succesului (public, notorietate), fiind, vezi Doamne, deasupra. Pentru aceşti oameni nu există cale de mijloc: ori ajung ei şomeri, ori se pun contra reformei ca toţi colegii lor să ajungă şomeri.

De ce oamenii care au probleme cu propria audienţă se ocupă de emisiunile celor care nu au astfel de probleme?

Adesea este criticată calitatea jurnalistică a emisiunilor TVR. În acest context, cum explicaţi criticile aduse transmisiilor TVR la vizitele preşedinţilor Clinton şi respectiv Chirac?

Nu e un secret că audienţa televiziunii române s-a prăbuşit în 1996 şi a continuat să se erodeze pînă la un anumit moment în 1997. Această erodare a afectat emisiuni-simbol, cum ar fi **„Teleenciclopedia"**, cotată catastrofal în Bucureşti de sondajul CURS şi mult mai blînd de sondajele de casă, şi o puzderie de emisiuni nesemnificative. Şi celebrul **„Memorial"**, plasat luni seara, era sub media de audienţă a orei. Singura excepţie este ora DEI între 8 şi 9, singura oră a TVR cu audienţă superioară PRO TV în Bucureşti, conform sondajului CURS. Chiar **„Jurnalul"**, emisiunea cea mai complexă şi care a trecut prin mari schimbări, făcînd ca personalul din studio să lucreze de cinci ori cît lucra înainte – cînd caseta cu ştirile era unică şi gata de la 6 seara indiferent de evenimente, a reuşit să-şi recupereze audienţa pierdută în 1996, revenind pe plan naţional la o audienţă între 70 şi 80%. Cu toate lucrurile care mai rămîn de făcut, cred că cifrele sînt elocvente. La fel şi aspectul: să se uite cineva la un

„Jurnal" de acum un an şi apoi imediat la unul nou, să vadă diferenţa. Mai sînt foarte multe de făcut, dar lucrurile nu se pot face ca în sistemul privat, şi oamenii din sistemul privat nici nu-şi imaginează ce coşmar este sistemul Televiziunii, în care nu poţi controla tot, pentru că tehnicul depinde de un sector, operatorii de altul, tot personalul acesta lucrează în ture de 7 ore, conform Contractului colectiv de muncă şi ce i-ai explicat azi unuia, mîine o iei cu altul de la capăt etc. Transmisiile în direct au crescut ca număr enorm, deşi nu există producători pentru ele, pentru că n-am găsit în departament şi n-am avut posturi să angajez. De obicei, sînt propriul meu producător la transmisiile în direct, cum ar fi semnarea Tratatului cu Ucraina, duplexul de la Mărăşeşti (realizat de Anca Toader, în car la Mărăşeşti, şi eu în studioul 4). Recunosc că singurele transmisii de care nu m-am ocupat direct, obligaţiile mele fiind mai mult manageriale, au fost cele două incriminate. Dar cea cu preşedintele Chirac, după părerea celor avizaţi care au văzut-o – eu eram într-o şedinţă de comitet director – a fost onorabilă, iar cealaltă a fost făcută de Anca Toader, sub presiunea întreruperii ilegale a emisiei, situaţie la care şi cei care critică transmisia contribuiseră. Dar întrebarea de bază este de ce oameni, care au probleme cu propria lor audienţă, se ocupă de emisiunile altora care nu au asemenea probleme? Impotenţa asta invidioasă nu duce la nimic bun într-o echipă care vrea să facă performanţă, e la locul ei doar în discuţiile de coafor...

Sîntem deficitari în invitarea unor analişti mai critici faţă de guvern

Cum răspundeţi numeroaselor critici, inclusiv din partea unor observatori independenţi, că TVR susţine prea mult actuala guvernare? Vi se reproşează, de asemenea, prea desele apariţii pe ecran.

Nu ştiu ce înseamnă să sprijini „cam mult" guvernul. Dacă-i vorba pe aşa, e imoral să-l sprijini în orice fel, fiind vorba de o televiziune care trebuie să fie echidistantă. E adevărat însă că noi susţinem reforma, cred că face parte din profilul televiziunii publice. Să mi se dea orice exemplu de susţinere a guvernului, concret. Monitorizarea CIS arată regulat că TVR are ştirile politice cu conţinutul cel mai neutru dintre toate televiziunile... Dacă e vorba de faimosul meu dialog cu Iliescu, numai cine n-a scos capul din România şi nu a văzut *Crossfire* sau emisiunile de acest gen de pe BBC poate crede că a fost un abuz... La şcoala de televiziune BBC, ziariştii sînt invitaţi special să-i întrerupă pe politicieni, iar la NBC, unde am participat pentru prima dată la *talk-show*-uri profesioniste, ca invitat, invitaţilor li se spune să nu vorbească mai mult de un minut intervenţia, chiar dacă revin un minut mai tîrziu, iar dacă nu respectă asta, moderatorul îi taie fără milă, oricine ar fi ei. În plus, acolo nu îndrăzneşte nimeni să spună, ca d-l Iliescu, chestii lesne de invalidat, cum că au existat mineriade în toate ţările Europei...

În ce priveşte numărul meu de apariţii pe post, sînt mult mai puţine ca în primul semestru din 1996, cînd nu lucram la TVR, ca să vorbim ca economiştii. Aveam intenţia iniţial să nu apar deloc, şi aşa am şi făcut pînă la finele lui martie, şi atunci citeam în presă că era mai bine înainte la TVR, atunci o invitau pe Alina Mungiu comentator politic, iar acuma e plictiseală mare, avem un comentator bun mai puţin şi un director de ştiri prost. Aşa nu poţi să mulţumeşti pe nimeni. În plus, intru mai ales cînd n-am ce face, n-am găsit pe nimeni să comenteze în direct liber, 40 de minute Tratatul cu Ucraina, nici pe cineva specializat în reforma pe Europa de Est, care să ştie englezeşte şi să facă faţă în direct, deşi caut asemenea persoană. Cine are să mi-o ofere, să mă sune, că mă scuteşte de o mare povară. Mai menţionez şi că, conform sondajului CURS, performanţa mea e bine apreciată de public, şi că toate apariţiile pe post de acum înainte vor fi judecate cu sondajele în mînă.

Unde cred că sîntem deficitari este în invitarea unor analişti mai critici faţă de guvern. Dar să mi se arate şi mie de unde să-i iau, să mi se arate o publicaţie unde e găzduită o dezbatere critică, dar serioasă, faţă de politica guvernului Ciorbea, cu analişti de marcă. E adevărat că nu există pe televiziuni – nu doar la TVR – alternativă la politica economică a guvernului Ciorbea – şi că ar trebui să existe – dar nu există aşa ceva, din păcate, nici în reviste mai specializate, pentru că o dezbatere adevărată, nu pe baze populiste cum face opoziţia, sau băşcălie pură ca la *Academia Caţavencu*, nu se desfăşoară în societatea românească, spre paguba tuturor. Noi folosim oricum analiştii de la revista *Capital* şi nu le spunem noi ce să spună pe post.

Cine are date concrete să le facă publice

A fost necesară schimbarea grilei de programe şi renunţarea la emisiunile culturale? Legat de acest subiect, din TVR se afirmă că pentru serialele care au înlocuit emisiunile culturale s-au luat comisioane serioase.

Uite aşa ajunge omul să plătească daune şi chiar să facă puşcărie, dacă face presupuneri fără temei şi le mai şi publică. Cine are date concrete să le facă publice, nu aşa, cu presupuneri sau cu murdării gen Roxana Iordache *„ştim noi lucruri promiscue, dar vă scutim de ele."*. Păi, cine ştie persoane şi date, să le publice. Şi fie are dreptate şi ajung aceia în puşcărie, fie totul e calomnie şi atunci ajung ziariştii şi sursele lor la tribunal. N-am cum să fiu foarte încrezătoare cînd ştiu că d-na Hossu-Longin, de exemplu, s-a plîns directorului general că eu am dotat DEI-iul cu maşini Cielo (care nu au costat televiziunea nici un leu) şi că de ce nu am luat Dacii... Dacă acesta e nivelul supoziţiilor, mai bine nu mai discutăm.

(Continuare în pag. 10)

Paginile 8-9-10 realizate de GABRIELA ADAMEŞTEANU, ALIC MÎRZA şi MARIAN CHIRIAC

LUCIA HOSSU-LONGIN

Soarta televiziunii ...

(Urmare din pag. 8)

Durerii", directoarea DEI „mi-a dat" din spațiul domniei sale o oră. Joia. Dar, iată, și în august am fost scoși pentru că în ziua aceea, la ora aceea, se transmite Festivalul de muzică ușoară de la Mamaia. Vom intra la începutul lui septembrie.

Mai tîrziu, într-un cotidian, d-na Alina Mungiu a declarat că această emisiune „emblematică" nu mai are audiență, nu se mai uită nimeni la ea, iar agențiile la care domnia sa a comandat sondaje nu-i știau nici măcare numele, deși s-ar zice că e „celebră". Ironiile colegei noastre rimau perfect cu argumentele Direcției de Programe: *„Să mai termine d-na Hossu cu morții și cu închisorile!"*. Este halucinant să auzi, astăzi, o asemenea replică! Sigur că, în viziunea noilor elite, morții din închisori „sînt depășiți de evenimente". Dar mă gîndesc dacă n-or sta chiar la temelia evenimentului care a făcut posibilă propulsarea d-nei Mungiu în conducerea TVR?!

În Franța, un canal de televiziune a fost consacrat în exclusivitate istoriei (televiziunea publică deține 60% din capitalul acestui canal). Scopul său: *„să trateze istoria veche, cît și istoria contemporană și chiar la zi, fiindcă publicul* – zice directorul postului – *așteaptă o lămurire a prezentului, prin trecut"*. Societatea noastră își poate găsi drumul firesc și cu ajutorul televiziunii. Dar, la noi, mai marii instituției se răfuie, mai aprig decît pe vremea lui Iliescu, cu singura emisiune care depune mărturie, prin vocile atîtor supraviețuitori, asupra unui trecut demn și acoperit de onoarea rezistenței.

Mi-aș dori un asemenea canal. Mi-aș dori să mai aud Eminescu la Televiziunea Română. O emisiune cu o frecvență cel puțin lunară despre marele poet, trecut și el în grila uitării.

Și, mă gîndesc, cum s-ar putea să nu mai ținem departe de micul nostru ecran atîtea strălucite inteligențe ale contemporaneității?

Ne-am adaptat celor care ne-au răpit libertatea. Am consimțit. Erau alte timpuri. N-avem dreptul acum să ne adaptăm celor care vor să ne răpească dreptul la propria noastră expresie culturală.

În timp ce Moromete cugetă *„cum să păcălească fiscul"* și să scape de povara angaralelor, mă gîndesc dacă în septembrie vom reuși „să păcălim" Parlamentul să desemneze Consiliul de administrație al Televiziunii care, la rîndul lui, să numească o conducere executivă competentă și devotată culturii.

Chiar dacă am pierdut o luptă cu grila de vară, sper să nu pierdem lupta pentru emanciparea reală a Televiziunii Române.

Post Scriptum

Degringolada programelor Televiziunii Publice – prăpastia dintre teoriile doctorale și realitatea jalnică a fost reconfirmată, cu prisosință, în programul de sîmbătă 16 august, cînd o emisie de două ore de noapte (Antena AS–Artă? Sport) a spart toate barajele de decență, fiind o rușinoasă prezentare a *bisniss*-ului de play boy și o reclamă mascată a firmei Trans Global Media, care oferă spre vînzare noua casetă „umedă și sălbatică" (cer scuze pentru reproducerea textului reclamei). Moderatorul emisiunii ne-a anunțat că următoarea sîmbătă noaptea ar fi dedicată „zeului" Dobrin.

Nu ne rămîne decît să cerem măcar CNA-ului să-și facă datoria, dacă nimeni nu mai controlează programele Televiziunii Naționale și nimănui nu-i crapă obrazul de rușine pentru asemenea apariții.

ALINA MUNGIU-PIPPIDI

În actualele condiții financiare ...

(Urmare din pag. 9)

„Memorialul Durerii", emisiune lunară, e greu de programat

De ce a fost scos „Memorialul Durerii" de la ora la care era programat și de ce a fost nevoie de intervenția unor personalități culturale ca „să-i dați dumneavoastră din spațiu", așa cum a afirmat d-na Lucia Hossu-Longin?

„Memorialul Durerii" ridică o dificultate foarte mare legată de programarea sa: e o emisiune lunară. Aceasta presupune existența unei emisiuni trilunare cu care să facă pereche, și, cum emisiunile sînt de regulă zilnice sau săptămînale e complicat de programat. Dar nu era nici o dificultate insurmontabilă dacă d-na Hossu-Longin discuta cu directorul de programe, în loc să înceapă scandalul. Personal, n-am primit apeluri de la nici o „personalitate culturală marcantă", ci de la doi oameni de mare ispravă, pe care-i consider prieteni, d-nul senator Ticu Dumitrescu și d-nul ministru Nicolae Noica, și lor le-am promis că – deși nu era treaba mea – voi face ceva personal pentru a se rezolva. Cum Radu Nicolau nu avea spațiu, am renunțat la o emisiune de a mea **„Ochii-n patru"** o dată pe lună – deși emisiunea are audiență mare – și am oferit spațiul d-nei Hossu-Longin, care însă ar fi preferat ca Vartan Arachelian să-i ofere un episod. Am încercat să-i explic că, după ce îl făcuse în toate felurile pe Vartan Arachelian în presă, e puțin probabil ca el să fie atît de gentil și că de fapt știe mai bine ca mine că în televiziune nimeni nu renunță la nici un minut de emisie, darămite la o oră, așa că oferta mea era singura posibilă și a acceptat. Ca, după aceea, să înceapă calomniile cu mașinile și altele, las pe oricine să-și formeze o părere privitoare la raționalitatea acestui comportament. Nu mai vorbesc cum fusese tratat d-l Radu Nicolau în presă de aceeași sursă, ca atare climatul de negociere era, prin contribuția ei în primul rînd, inexistent.

Personal, sînt sceptică față de cultura prin televiziune

S-au mai făcut reproșuri noii conduceri că a făcut numiri, nu concursuri pentru posturi. Sînt în pregătire noi emisiuni culturale? Ce fac realizatorii nemulțumiți de suspendarea lor?

Cu mîna mea am scris, poate nu cele mai bune, dar singurele oferte de concurs publicate pe o pagină întreagă din *România liberă*, pentru proiecte culturale, posturi de producători executivi (redactori-șefi) cultură și tineret. Pînă la ora la care scriu aceste rînduri, nu a venit nici un proiect (e 12 august). Îmi păstrez speranța. Cît privește alte posturi, cele simple (reporteri etc.) s-au ocupat toate prin concursuri cinstite, au intrat și oameni pe care nu-i văzusem niciodată înainte (unii nici n-au dat satisfacție și acum, cînd le expiră contractul de probă, o să organizăm alt concurs). Posturile de directori sînt singurele care nu pot fi scoase la concurs prin mandatul parlamentar, directorii fiind numiți prin extensia mandatului interimar dat d-lui Stere Gulea și asta nouă ne provoacă cele mai mari necazuri, fiindcă mulți oameni de foarte bună calitate refuză să fie numiți pe o bază atît de nesigură și cu puteri atît de limitate, și din cauza aceasta noi am încropit o echipă, nu am creat-o așa cum ne-am fi dorit.

În ce privește proiectele de emisiuni culturale, luni de zile am așteptat proiecte noi din acea zonă și nu primeam decît aceleași formate depășite care nu mai există în nici o televiziune publică din Occident. Personal sînt sceptică față de cultura prin televiziune, cred mai curînd că televiziunea trebuie să facă educație civică și științifică (pe toate căile, chiar prin filme) decît cultură în sine – ce meloman adevărat ascultă concerte pe un monitor mono? Ce amator de teatru adevărat se uită la ce se produce la noi? Și să se mărginească la un program de **informare culturală**. Dacă așa ceva e destul de bun pentru BBC, e destul de bun și pentru mine, și n-am văzut în Anglia sau Germania (de Statele Unite nu mai vorbesc) această agitație legată de Cultura Națională – care e tipică pentru culturile mici și provinciale. Cine se uită pe televiziunea culturală privilegiată europeană – Arte – vede că și acolo domină documentarul cultural și filmul, nu talk-showurile cu poeți, critici și prietenii lor, după care strigă atît de tare, dar care erau vizionate doar de acei prieteni ai lor care nu încăpuseră pe ecran...

Sondajul privitor la noua grilă va fi făcut de CURS în prima săptămînă din septembrie pe un eșantion național. Din datele pe care le avem, deja cred că publicul împinge TVR spre un profiil asemănător RAI, o televiziune care mie personal nu-mi place. Dar în actualele condiții financiare decizia publicului primează și noi trebuie să-i dăm ce dorește, desigur, la o calitate superioară ofertei noastre actuale.

(*Titlurile aparțin redacției*)

Reformă mediatică, însă prin cultură

Cele două criterii care stau la baza noii grile de programe a TVR, după cum declară domnul Stere Gulea (*„22"*, nr. 31, pag. 6–7), sînt cel al audienței și cel al fidelității și se descoperă ca premise permanente în logica răspunsurilor domniei sale. Anume, ele sînt singurele de care se ține seama cînd se stabilesc orele *tîrzii* de difuzare a emisiunilor culturale (*„de la 23.30 sînt fie emisiuni de istorie, fie de muzică, fie de cultură"*), cînd se dorește ca emisiunile culturale să capete *„aspecte de spectacol vizual"* ori cînd se vorbește despre firme care și-au mărit aportul de investiție publicitară grație noii grile.

Discuția ar trebui să pornească de la ceva care nu sînt *vox populis*-urile, nici testele sociometrice, nici orgoliile unuia sau ale mai multor inși, indiferent de statutul lor, ci de la realitatea de telespectator român, realitate pe care eu o apreciez tragică. Cred că preferințele românilor, așa cum ni le prezintă testele sociometrice, ar trebui să oripileze conștiința oricui mai are bunăvoință să considere condiția de om; declam, astfel, drept caduce spiritual, moral și intelectual atracțiile românului de rînd față de novelas-uri, filme, muzică și emisiuni comerciale – și, în plus, de prost-gust – (realizate, de ce să n-o spunem, doar în scopul de a-l ține cît mai mult în fața ecranului și pentru a asigura, astfel, televiziunilor, statute – în sistemul concurenței – de pe urma cărora acestea ar cîștiga din ce în ce mai mulți bani), cu atît mai mult, cu cît nu pot să nu-mi mărturisesc stupefacția cînd văd că cei de lîngă mine reacționează cu bucurie și pavlovian la *accentele sexy* ale reclamelor publicitare și la *tendințele* sau, uneori, *realitățile pornografice* ale unor emisiuni ori filme. Or, acest tip de reclame, emisiuni sau filme aduc bani televiziunilor, în mod direct, și, indirect, iarăși bani, prin aceea că sporesc – în mod sigur, într-o populație rătăcită cultural – audiența, televiziunea urmînd să contracteze, astfel, mai multă publicitate. Pe de altă parte, românul – a cărui atitudine, în fața televizorului doldora de imagini „moderne", este de om de-abia coborît din copac – trebuie înțeles și prin prisma zecilor de ani de cripto-comunism acultural în care a trăit și care i-au influențat personalitatea, gîndirea, comportamentul și spiritul. El este suferind și, de aceea, consider greșită ideea conform căreia, în urma testelor sociometrice, dorințelor telespectatorilor trebuiă răspuns prin servirea mingilor unde, cum și cît doresc aceștia. Înțeleg, desigur, că ar fi de dorit ca o extracție de măsea să se facă fără dureri, la fel ca, în unele cazuri (cînd anestezia „ține", suferindul nefiind fumător, cafegiu, alcoolic etc.), tratarea unei carii, dar n-am auzit pînă acum ca un *doctor* (de care ducem încă lipsă) să nu-și facă pînă la capăt meseria, urmare a durerilor și a implorărilor unui pacient cu probleme serioase. Ca și în economie, cred în nevoia de reformă mediatică, dură, însă prin cultură, întreprinsă asupra unui telespectator-pacient ale cărui sechele cerebrale sînt lesne vizibile, dar nu pot accepta o reformă-într-u-continuarea-prostirii. Or, menajamentul înseamnă compromis, înseamnă minciună și, pe cît e sortit pieirii, sorteste pieirii, indiferent că se ascunde sau nu sub „criteriul audienței" ori în spatele „rațiunilor economice" (mă amuză „mărturisirile" domnului Cornel Nistorescu, prilejuite de o serată a domnului Sava, prin care vrea să ne facă să credem că *Evenimentul zilei* nu ar ține cont de criteriul audienței în selectarea materialelor; dacă lucrurile ar sta așa, cu siguranță *E.z.* ar fi citit, ca și fostul *Vocea României*, doar de membrii redacției – și e vina celor de la conducerea publicațiilor românești că timp de șapte ani nu i-a interesat să educe, să cultive și să ridice spiritul românului, preferînd să-i vîndă știri despre găini care au născut pui vii).

Îmi revine permanent în memorie o afirmație a domnului Octavian Paler, conform căreia *„jumătate din românii școliți nu mai citesc astăzi nici o carte"*. Dacă adaug că am trăit, de cel puțin două ori, pe stradă, șocul de a vedea zeci de oameni adunați în fața unei vitrine, privind cu un interes absolut *novelas*-uri sau meciuri de fotbal – lucru ce nu se întîmplă cînd avem de-a face cu o lansare de carte –, cînd mă gîndesc la lozincile **„noi muncim, nu gîndim!"** scandate cu sinceritate din zeci de mii de piepturi, în 1990 și după, cînd constat că, la serviciu, colegele laudă „copertele înflorate" și temele pornografice ale cărților unei individe patibulare – al cărui nume nu vreau să-l reamintesc – ce n-are talent și valoare, dar se bucură, în schimb, de audiență și de fidelitate (exact ce-și dorește și domnul Stere Gulea), ajung la concluzia că acest criteriu al audienței, în cazul culturii, este un fals absolut și cea mai mare lovitură dată unei populații în derivă. Cum spunea domnul H.-R. Patapievici, avem nevoie de semeni *„cu dinți tari, cu maxilare puternice, cu stomacuri rezistente"*, dornici, capabili și iubitori de libertate, de adevăr și de om, care să aibă curajul să spună și să acționeze după cum a făcut-o și cel ce, în urmă cu două mii de ani, înainte de a învia într-o lume ce l-a vituperat și l-a răstignit, a strigat: ***„Ignem veni mittere in terram!"***.

Bogdan ZAR (20 ani)
București, 12 august 1997

LIVIU ANDREESCU

Fundamentalism, adevăr absolut şi toleranţă

Termenul de fundamentalism se bucură de o ambiguitate care îl face atrăgător pentru unii şi de-a dreptul respingător pentru alţii. Pentru cei dintîi, el exprimă devotamentul deplin (şi adesea benign) pentru un set de adevăruri şi valori esenţiale, absolute. Pentru cei din urmă, termenul denotă fanatism, disponibilitatea de a sacrifica mai orice – adesea chiar fiinţe umane – în numele unor idei. E clar că în prima versiune fundamentalismul are o sferă conceptuală mai largă. Şi cei ce se împotrivesc reducţiei acestei sfere semantice insistă, oarecum pe bună dreptate, că nimic nu este mai comun decît încrederea neclintită în valori şi idealuri. De altfel, acest devotament în faţa ideilor şi valorilor ce ne animă ne caracterizează pe toţi deopotrivă, sceptici sau nu (pînă la urmă, scepticismul este şi el un *credo* ca oricare altul). În fond, nu intensitatea ataşamentului faţă de valorile specifice, ci conduita socială, apetenţa pentru înţelegere îi separă pe unii de ceilalţi.

Ambiguitatea termenului de fundamentalism (credinţă în adevărul absolut sau fanatism) a făcut însă multe victime. Un raţionament viciat, adesea întîlnit prin părţile noastre, opune în mod absolut credinţa într-un adevăr absolut toleranţei. Cum argumenta de curînd în revista *„22"* H.-R. Patapievici, *„cine ştie cu certitudine că posedă adevărul nu poate fi în mod legitim tolerant faţă de cei care îl falsifică."* Toleranţa ar fi astfel posibilă, se pare, doar în absenţa credinţei într-un adevăr manifest, unic, revelat etc. De aici şi concluzia textului din *„22"*: *„Toleranţa este una dintre soluţiile politice moderne la imposibilitatea* ***noastră*** *de a tranşa metafizic chestiunea adevărului absolut şi, deci, a diversităţii aiuritoare a opiniilor omeneşti".*

Dar dacă această din urmă frază este o observaţie empirică lipsită de implicaţii tari, ideea că posesia adevărului manifest s-ar opune toleranţei are consecinţe normative: opoziţia dintre adevărul absolut şi toleranţă ar fi de ordinul unei consecinţe logice. Nu mai e o chestiune de fapt aceea că persoanele ce aleg să creadă într-un adevăr unic tind să devină intolerante. Intoleranţa apare de-a dreptul firească în contextul unei credinţe „absolutiste". Mai e un pas de aici şi pînă la a susţine că e justificabil ca o persoană devotată adevărului unic şi absolut să aibă o conduită intolerantă: *„Am văzut deja că acela care s-ar întîmpla să posede adevărul* ***nu are dreptul*** *să fie tolerant, căci, dacă ar fi, atitudinea sa ar fi sinonimă cu promovarea minciunii şi a falsului".* O idee curtată de altfel şi de Sorin Dumitrescu într-un comentariu din jurnalul *Ziua* pe marginea textului lui H.-R. Patapievici, comentariu care intuieşte potenţialul argumentului analizat aici.

Toleranţa şi natura adevărului

Să observăm acum că verdictul de mai sus – cum că sursa legitimă a intoleranţei este certitudinea posesiei adevărului – are o doză ridicată de implauzibilitate, la nivel intuitiv cel puţin: relativiştii nu îşi apără valorile cu mai puţin aplomb decît „absolutiştii" (cel mai bun exemplu e chiar Voltaire, analizat în textul lui Patapievici). Opţiunea pentru un sens absolut sau unul relativ al adevărului (o opţiune, în ultimă instanţă, *personală*, în sensul că deşi e făcută din mijlocul comunităţii, ea îşi trage legitimitatea dintr-o alegere în centrul căreia se află persoana) nu distinge între intensitatea ataşamentului faţă de propoziţii fundamentale într-un caz şi în celălalt. Dimpotrivă, ne putem aştepta ca atît persoana religioasă, cît şi cea pluralistă (spre exemplu) să îşi susţină ideile la fel de insistent. La acest nivel, între posesia adevărului şi toleranţă nu mai există o legătură necesară. Toleranţa are o dimensiune eminamente socială. A tolera idei diferite nu înseamnă a le incorpora în propriul set de valori şi principii, ci a putea trăi împreună cu cei ce le susţin. Toleranţa de ordin social nu înseamnă nicidecum a face rabat de la principii fundamentale, ci a accepta că alţii se conduc după alte principii; ea nu implică o trădare a adevărului în care credem (de orice natură ar fi el, absolută sau relativă), ci recunoaşterea faptului că natura

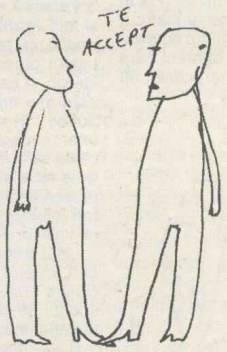

adevărului poate fi alta pentru persoane diferite.

Dar nu este chiar această înfăţişare a faptelor – unii au anumite adevăruri, alţii altele – o reafirmare implicită a relativităţii adevărului care dezminte punctul de plecare? Poate, dar relativismul acesta nu trebuie gîndit la nivel epistemologic, ci la nivelul convenienţei sociale. Este coerent a fi convins de un adevăr şi a accepta că o altă persoană trăieşte în alt adevăr. Să luăm un exemplu concret. Nu este natural pentru cineva convins că avortul este un rău să încerce să impună interdicţia asupra avorturilor? Cum poate trăi o asemenea persoană într-o societate în care se practică avorturile? Să fie renunţarea la credinţa în natura abominabilă a avortului (abandonarea unui adevăr manifest pentru unii creştini, să zicem) şi, respectiv, toleranţa avortului la persoane de opinie diferită, opţiuni mutual incompatibile pentru o asemenea persoană?

Consecvenţă şi toleranţă

Desigur, răspunsul este pur şi simplu negativ şi el e confirmat empiric. Sînt oameni care se împacă foarte bine şi cu o poziţie şi cu alta. Sînt ei însă consecvenţi, se poate întreba? Care să fie semnificaţia consecvenţei? Isaiah Berlin scria că adesea valorile cele mai apropiate au, în contexte specifice, implicaţii contradictorii; viaţa pare să fie un şir de negocieri cu idealuri incompatibile. Adesea contextul este de aşa natură încît el obligă la reconcilierea unor valori deopotrivă fundamentale şi opuse. Cred că specific societăţilor moderne este tocmai perpetua negociere între astfel de valori. (Interesant, asta i-a făcut pe unii, cum ar fi filozoful britanic Alasdair MacIntyre, să ajungă la respingerea a însăşi formulei statului naţional modern.) Toleranţa se dovedeşte, pînă la urmă, chiar expresia recunoaşterii ireductibilităţii conflictelor de valori. Departe de a implica o abdicare de la idealuri absolute, toleranţa exprimă aşadar o încercare de reconciliere a acestora.

Această viziune asupra toleranţei are antecedente celebre. Într-un recent volum, intitulat ***Political Liberalism***, teoreticianul american John Rawls lega toleranţa în mod explicit de naşterea statului modern. Specifică structurii acestuia ar fi **convieţuirea** unor *doctrine comprehensive* (doctrine cu adevăruri fundamentale, care determină şi acoperă în totalitate viaţa şi valorile acestor comunităţi). Or, tocmai într-un asemenea context (al pluralităţii doctrinelor comprehensive), toleranţa apare ca o cale de mijloc între valorile legate de doctrină şi cele ce decurg din convieţuire. Ea nu reprezintă prin urmare o derogare de la nişte adevăruri, ci o încercare de a acomoda, de a aduce împreună valori la fel de importante pentru o comunitate: anume valorile specifice doctrinei şi cele specifice convieţuirii. Toleranţa nu este distructivă de valori, ci creatoare de noi sisteme de valori. După cum observă Rawls, toleranţa nu implică abandonarea sau denaturarea valorilor specifice doctrinei. Şi el oferă ca exemplu pactul de toleranţă reciprocă care s-a născut, în Anglia, între protestanţi şi catolici. Nici unii şi nici ceilalţi nu au fost prin aceasta mai puţin convinşi de adevărurile fundamentale ale religiei lor. Dimpotrivă, ei le-au rămas devotaţi, reuşind în acelaşi timp să trăiască împreună.

În plus, toleranţa nu implică resemnare în ceea ce priveşte propovăduirea valorilor de care sîntem intim legaţi. Ea nu indică decît o cale legitimă de exercitare a puterii de convingere: dialogul, dezbaterea liberă. Toleranţa nu legitimează deloc interzicerea „vestirii" adevărului manifest (cum credea Voltaire, care, fără nici o îndoială, se înşela amarnic). Dimpotrivă, ea o face pe aceasta din urmă firească.

Concluzie

H.-R. Patapievici avea perfectă dreptate să conchidă că toleranţa *„este una din soluţiile politice la imposibilitatea* ***noastră*** *de a tranşa metafizic chestiunea adevărului absolut".* El se înşală însă atunci cînd afirmă că *„epistemologic vorbind, toleranţa este expresia politică a faptului că adevărul nu este manifest".* Toleranţa nu are ca fundament (nu în mod necesar şi, aş spune, nu în mod fericit) o propoziţie normativă de tipul celei din urmă. Aplicînd principiul briciului lui Occam, se poate spune că presupoziţia normativă este pur şi simplu nenecesară. Prima afirmaţie, cum că pînă una alta nu putem asigura în fapt consensul asupra adevărului absolut, este suficientă pentru a întemeia toleranţa.

Dar abandonînd fundamentarea epistemologic-normativă a toleranţei ne vedem siliţi să renunţăm şi la ideea opoziţiei esenţiale între recunoaşterea adevărului absolut şi toleranţă şi, odată cu aceasta, la o eventuală teorie a legitimării intoleranţei de către natura manifestă a adevărului. Evident, cu atît mai bine.

CONCURS

EDITURA UNIVERS ŞI REVISTA „22"

Alegînd varianta corectă a răspunsurilor din talonul de mai jos şi trimiţîndu-l pe adresa redacţiei, puteţi cîştiga unul din cele **15 PREMII** oferite de Editura UNIVERS constînd în următoarele apariţii:

- Sanda Golopenţia: ***Cartea plecării***
- Gabriela Melinescu: ***Regina străzii***
- L.S. Christensen: ***Beatles***

Data limită: 1 SEPTEMBRIE 1997
(data poştei)

Lista câştigătorilor va fi publicată în Revista „22"

ADRESA REDACŢIEI REVISTEI „22":
Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti, 70179

1. Cine este directorul Editurii Univers?
a) Marian Papahagi
b) Mircea Martin
c) Doina Uricariu

2. Cînd a apărut primul număr al Revistei „22"?
a) ianuarie 1990
b) iunie 1990
c) decembrie 1990

NUME.....
PRENUME.....
STRADA.....NR.....BL.....
SC.....AP.....SECTOR/JUDEŢ.....
LOCALITATEA.....

DAN RADU GRIGORE,
Solidaritatea Universitară

Profesionism şi impostură în ştiinţă

Societatea modernă răspunde rapid provocărilor ştiinţei

Revoluţia din 1989 a adus pe lîngă schimbări politice şi schimbări în limbaj. Au apărut din ce în ce mai frecvent termeni şi expresii de tipul: „tehnocraţi", „guvern de tehnicieni", „know-how", „implementare", „resurse umane", „pol tehnologic", „transfer tehnologic" etc., iar liderii politici (mai vechi sau mai noi) le-au incorporat într-o nouă limbă de lemn.

Ca de obicei, aceste expresii sînt generate de probleme reale ale societăţii, iar superficialitatea cu care sînt rostite este o măsură a seriozităţii respectivilor lideri. Astfel de expresii au apărut în mod natural în ţările avansate şi provin în principal din următoarea dilemă: pe de o parte, societatea devine din ce în ce mai complexă şi deciziile pot fi luate de oameni din ce în ce mai specializaţi în diverse domenii, iar esenţa procesului democratic presupune o alegere făcută în cunoştinţă de cauză.

În Apus, această dilemă este rezolvată cu destul de multă seriozitate, din două direcţii. Pe de o parte, mulţi oameni politici se dovedesc capabili de a asimila cunoştinţe de strictă specialitate în diverse domenii şi nu se jenează să ceară părerea profesioniştilor; pe de altă parte, există un efort continuu de educare a publicului larg prin sistemul de şcolarizare, şi nu numai, în chestiuni în care *„ştiinţa ne invadează casele"*, cum ar fi: problemele ecologice, de manipulare genetică, de manipulare a informaţiei (prin Internet), probleme juridice etc. Nu am informaţii precise, dar sînt convins că în ziarele serioase din Apus au apărut deja articole de popularizare, scrise de profesionişti ai domeniului, pe marginea mult discutatei oi clonate. De asemenea, manualele lor şcolare vor conţine de acum încolo în mod sigur informaţii pertinente despre acest subiect (în caz că nu existau deja), iar cadrele lor didactice vor avea grijă să provoace discuţii libere pe aceste teme în rîndul elevilor. De asemenea, politicienii serioşi îşi vor căuta experţi în domeniu şi vor încerca să înţeleagă atît jargonul tehnic, cît şi „miza" dilemei.

Într-un cuvînt, societăţile moderne răspund rapid la diversele provocări ale modernităţii şi clasa politică este suficient de bine educată, astfel încît să ştie pe cine să întrebe în chestiuni de specialitate. Spre exemplu, Ronald Reagan l-a numit în fruntea comisiei de investigare a cauzelor accidentului navetei spaţiale „Challanger" pe Richard Feynman, şi nu pe un „specialist" în astrologie sau în OZN-uri. Un rol important în procesul de educare a clasei politice şi a publicului larg îl joacă breslele profesionale, care sînt extrem de bine unite în faţa asaltului imposturii şi nu au complexe de tipul „Giordano Bruno": ei vor şti să facă publică impostura în momentul în care o vor observa şi vor şti să-i „excomunice" pe acei membri ai breslei care calcă codul deontologic al meseriei. Corolarul este că o comunitate ştiinţifică dintr-o ţară, să zicem, de la porţile Orientului, care ia totul în uşor şi nu reuşeşte să-i elimine pe neaveniţi, ba chiar îi încurajează, este categorisită ca fiind imatură.

Şi cu această constatare putem *„să ne întoarcem acasă"*, cum spune o simpatică prezentatoare a „Jurnalului" TVR. Aş îndrăzni să spun că, pentru ţara noastră, multe dintre dilemele de mai sus ale societăţilor apusene, legate de provocările ştiinţei, par simple „fineţuri" faţă de probleme mult mai arzătoare, cum ar fi distingerea profesionalismului de impostură şi păstrarea unor tradiţii ştiinţifice respectabile. Vom încerca mai jos să prezentăm un mic „ghid" pentru uzul politicienilor pe aceste probleme specifice societăţii noastre.

Prin definiţie, un domeniu de specialitate este considerat suficient de matur în momentul în care există o *piaţă a ideilor* suficient de extinsă în timp şi în spaţiu. Altfel spus, un domeniu matur a avut o evoluţie naturală în timp, au existat sute sau chiar mii de oameni care l-au dezvoltat, iar unii dintre aceştia au

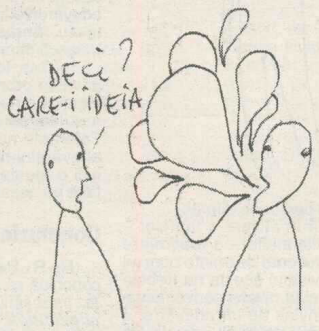

fost chiar geniali, prin rezultatele obţinute şi prin impactul lor socio-cultural. De asemenea, domeniul trebuie să se bazeze pe o *piaţă internaţională a ideilor*, astfel încît, dacă într-o anumită microcomunitate ştiinţifică are loc un derapaj deontologic sau al standardelor ştiinţifice (din diverse motive, dintre care cele politice nu pot fi excluse), eroarea poate fi identificată de alte microcomunităţi ştiinţifice concurente, din alte zone politico-geografice. Sistemele de verificare trebuie să fie extrem de severe şi transparente. În domenii formale, cum ar fi matematica, cel care anunţă un rezultat important (cum ar fi, spre exemplu, marea teoremă a lui Fermat) este invitat să demonstreze totul „rînd cu rînd" în faţa unei audienţe hiperspecializate (cum ar fi institutul de studii avansate de la Princeton).

Cum se formează un profesionist

Cum se formează un profesionist într-un astfel de mediu? În primul rînd, el trebuie să fie, prin educaţie, opusul unui barbar, adică să respecte o scară de valori stabilită în timp şi de o piaţă internaţională de idei şi să respecte o tradiţie care decurge din existenţa acestei scări de valori. Este amuzant de citat în acest sens răspunsul pe care l-a dat un mare dirijor, cînd a fost întrebat ce crede despre viitorul-muzicii atonale. El a răspuns că este imposibil ca un singur om, fie el chiar genial, să inventeze un sistem muzical alternativ tot atît de ingenios ca cel tonal, care a fost dezvoltat timp de cîteva secole de sute de oameni, dintre care cîteva genii de dimensiunea lui Vivaldi, Bach etc. În acest sens, alternativele la gama tonală trebuie considerate doar ca nişte experimente ingenioase, care pot sau nu să treacă „proba timpului şi a spaţiului".

Odată ce sînt acceptate din punct de vedere psihologic existenţa şi necesitatea existenţei unei scări valorice, profesionistul în devenire va identifica, de regulă cu ajutorul dascălilor săi, dar şi cu bunul său simţ personal, care sînt principalele personalităţi din domeniul care îl preocupă, principalele rezultate deja obţinute şi ce probleme interesante nerezolvate circulă pe „piaţa internaţională a ideilor". Va constata că există, spre exemplu, cîteva zeci de articole şi cîteva cărţi fundamentale, pe care le va parcurge „cu creionul în mînă", încercînd să înţeleagă toate detaliile şi subtilităţile, iar apoi va încerca să „împingă" şi el lucrurile „cu un epsilon" mai încolo: de regulă, va rezolva una dintre problemele în dezbatere, care sînt considerate suficient de interesante de către breaslă, şi mult mai rar va fi capabil să propună şi să rezolve el însuşi o problemă cu totul nouă. Evident, el va trebui apoi să aştepte cu oarecare răbdare şi tact verdictul breslei (al aşa-numiţilor *peers*), cu privire la „omologarea" rezultatelor proprii pe piaţa internaţională a ideilor. În caz de neacceptare imediată, este mai util să continue acţiunea de „lobby", în loc să presupună existenţa unei „conspiraţii mondiale" care urmăreşte să-i nege valoarea rezultatelor. Cine nu a trecut prin aceste experienţe personale de tip intelectual nu le va putea înţelege „din povestite" niciodată şi nu va fi un profesionist autentic.

Mai trebuie amintit că profesionismul, înţeles în sensul de mai sus, se cîştigă greu şi se pierde repede (ca în sportul de performanţă, de altfel!) şi că tentaţia imposturii nu dispare niciodată, mai ales dacă profesionistul constată că există o disproporţie între eforturile depuse şi rezultatele obţinute. Cine nu acceptă că de multe ori „viaţa este nedreaptă" şi astfel de disproporţii pot apărea, că acest fenomen face parte dintre „regulile jocului", riscă să fie atras de alte căi de realizare, cum ar fi exploatarea ucenicilor, „înfrumuseţarea" rezultatelor (ceea ce poate merge pînă la fraudă) şi, de ce nu, o carieră politico-ştiinţifică.

Trebuie să mai menţionăm încă o „fundătură" care pîndeşte civilizaţiile mai „tinere", şi anume tentaţia enciclopedismului. Mai precis, ne referim la acel tip de personalităţi (dintre care unele întru totul stimabile) care ajung să cunoască extrem de multe lucruri într-o varietate de domenii, dar nu au făcut niciodată experienţa personală de a deveni cu adevărat specialişti într-un domeniu dat, fie el cît de îngust, în sensul prezentat în paragrafele anterioare. Lipsa unei astfel de experienţe de breaslă poate fi asimilată cu existenţa unei deficienţe imunitare. Există oricînd riscul ca un „enciclopedist" să aprecieze greşit diverse situaţii la limita imposturii şi să nu aibă reacţii de apărare suficient de rapide la diverse „tromboane".

Profesionism şi caracter

Ar mai trebui lămurit un lucru: există vreo legătură între profesionism şi caracter? Facem aluzie, evident, la vorba regelui Carol I, care spunea că pentru propăşirea unei naţiuni este nevoie nu atît de inteligenţe, cît de caractere. Personal cred că experienţa de educare de tip profesionist modelează, de regulă, în sensul bun al cuvîntului, caracterele. Ar fi interesant de efectuat un studiu sociologic pe această temă. Nu ar fi exclus ca să se poată demonstra că dacă, spre exemplu, procentul de lichele este pe un ansamblu oarecare de oameni de 25%, atunci cînd se consideră un ansamblu de profesionişti procentul coboară la 20%. Popoarele care au răbdare să construiască în timp o civilizaţie acceptă că diferenţa de 5 procente va produce *à la longue* efecte pozitive şi, prin urmare, vor căuta să pună în mişcare mecanisme de producere şi utilizare ale profesioniştilor. Dar, chiar în cazul în care procentul de lichelism nu este mai mic în rîndul profesioniştilor, există măcar garanţia că, prin folosirea lor, cei 75% de bună-credinţă vor şti ce să facă pentru „propăşirea naţiunii", dacă vor fi în poziţii de decizie.

În rest, credem că profesioniştii trebuie să-şi conserve originalitatea pentru momentele în care îşi elaborează articolele. În ceea ce priveşte selectarea şi promovarea valorilor, sensibilizarea publicului larg şi a clasei politice la importanţa cercetării ştiinţifice pentru societate etc., există în Apus metode de mult puse la punct şi care trebuie preluate cu adaptări minime. Este vorba de a constitui în primul rînd un spirit de breaslă autentic, care să fie capabil să vorbească cu o singură voce în chestiuni legate de impostură, de alocare aberantă a resurselor etc. Cei care propun căi de atac prea „originale" ale acestor probleme pot fi suspectaţi de tot atîta bună-credinţă ca şi cei care au propus şi au susţinut democraţia „originală".

(subtitlurile aparţin redacţiei)

UNIVERS
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

RAYMOND QUENEAU
Florile albastre

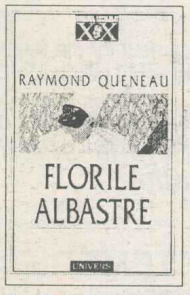

Col. „Romanul Sec. XX"
200 pag., 15.000 lei
ISBN 973-34-0416-0

GEORGE ORWELL
Zile birmaneze

Seria de autor „GO"
240 pag., 19.000 lei
ISBN 973-34-0398-9

VÁCLAV HAVEL
Viaţa în adevăr

Col. „Sagittarius"
200 pag., 18.500 lei
ISBN 973-34-0463-2

Aceste romane se pot comanda la:
Editura UNIVERS
Piaţa Presei Libere nr. 1, Bucureşti • 79739
Tel. (401) 222.66.29; 617.55.25

Limba şi literatura română în afara spaţiului românesc

Între 28 iulie–6 august a.c. s-a desfăşurat la Drobeta Turnu-Severin un curs de perfecţionare pentru cadrele didactice care predau în limba română în ţările vecine României. Lă acest curs, cel de-al treilea de acest fel, organizat de Fundaţia Culturală Română şi Ministerul Educaţiei Naţionale, au participat peste 90 de profesori din Iugoslavia, Ucraina, Republica Moldova şi Ungaria.

Pe cît de încărcată, pe atît de interesantă a fost agenda întîlnirii. Şi, cu toate că a fost vorba de un „curs de perfecţionare" care a beneficiat de prelecţii specializate de metodă a predării limbii române (cîteva titluri sînt elocvente: „Relaţia grai-normă în instrucţia şcolară" – conferenţiar prof. dr. Gheorghe Chivu, Universitatea din Bucureşti, „Conţinutul manualelor şcolare şi obiectivele instrucţiei didactice" – conferenţiar academician Alexandrina Cernov, Universitatea din Cernăuţi), n-au lipsit subiectele care au depăşit cu mult cadrul strict al metodicii, înscriindu-se prin interes şi amplitudine în mai largul curent al dezbaterilor iniţiate de intelectualii români după 1989, care privesc locul şi rolul culturii române în lume: „Literatura Română în contextul european" (conferenţiar prof. Mihai Zamfir, Universitatea din Bucureşti), „Dificultăţi în predarea limbii române în şcolile din afara graniţelor" (conferenţiar Alexandrina Cernov) sau discuţii despre „Literatura românilor din afara graniţelor în contextul literaturii române" etc.

Limbă şi conştiinţă naţională

Acum cîteva luni, actualul ministru pentru minorităţi naţionale îmi explica necesitatea ca minoritarii etnici, din oricare ţară ar fi ei, să aibă posibilitatea de a învăţa în limba maternă în şcoli de toate gradele, argumentînd că numai aşa se poate asigura o bună cunoaştere a limbii materne. Aflat o dată în Basarabia, spunea domnia sa, un prieten autohton i-ar fi spus că maşina i-ar trebui reparată, însă nu a ştiut să explice ce piesă anume trebuia înlocuită, pentru că, deşi terminase o şcoală superioară tehnică, nu cunoştea denumirea acestei piese decît în limba rusă. Ciudată situaţie. Aflat la Drobeta Turnu-Severin pentru cîteva zile, mi-am dat seama însă (fără să generalizez) că situaţia este departe de a fi unică. „Cetăţeni ai ţărilor din care provin, dar cu toţii cetăţeni ai limbii române" – sintagmă tare dragă celor prezenţi –, deşi ne înţelegeam, părea că vorbim de multe ori o limbă diferită. De multe ori, sintagmele sau simple cuvinte aveau pentru interlocutor un cu totul alt înţeles, o cu totul altă semnificaţie. Este motivul pentru care nu mă îndoiesc nici o clipă de importanţa unor astfel de întîlniri, cît de necesar este nu numai pentru românii de dincolo de graniţă, dar şi pentru noi, să se ştie, de exemplu, că inscripţiile de pe vechile noastre biserici nu sînt „scrise în ruseşte", după cum credeau cei mai mulţi dintre participanţii la curs.

Rămîne să te întrebi atunci: cum este predată limba română în aceste şcoli? Care ar fi modalităţile de îmbunătăţire a prestaţiei profesorilor, mai întîi, pentru ca mai apoi să te gîndeşti la îmbunătăţirea performanţelor elevilor? Lucrurile sînt departe de a fi pe făgaşul lor normal. Prea mult timp lipsiţi de un contact direct cu ţara, profesorii din aceste zone sînt ei înşişi lipsiţi de cunoştinţe care să le permită dezvoltarea unui învăţămînt de performanţă în limba română, în zonele locuite de românii din afara graniţelor.

Acestea sînt însă lucruri văzute de departe şi de un om care s-a născut şi a vorbit limba română dintotdeauna. Cum este privită situaţia de „dincolo"? Cum văd ei situaţia lor şi care sînt dificultăţile cu care se confruntă? Dacă în Republica Moldova sau în fostele provincii româneşti, încorporate acum statului ucrainean, se crede că ne îndreptăm spre ceea ce am putea numi o stare de normalitate, în ce priveşte învăţarea limbii române în regiunile locuite de români (în Moldova rămîne, totuşi, în discuţie denumirea limbii – „moldovenească", potrivit Constituţiei –, discuţie care ţine de această dată de sfera politicului), în Ungaria sau Iugoslavia predarea limbii române întîmpină dificultăţi care ţin, însă, de fondul cultural al comunităţilor româneşti din aceste zone. În multe din aceste şcoli româna este predată ca limbă străină, prin intermediul limbii maghiare sau sîrbo-croate, deoarece copiii nu cunosc limba. (La Gura Văii, la cîţiva kilometri de Drobeta, fusese organizată o tabără de copii români care trăiesc în Ungaria, Republica Moldova, Iugoslavia şi Bucovina. Timp de aproape trei ore, cît m-am aflat printre ei, aveam să aud tot atîtea limbi cîte ţări reprezentau.)

Una din întrebările pe care cursanţii le-au pus se referă la modalităţile de predare: ce trebuie învăţat copilul? Limba română vorbită de comunitatea română din zonă sau limba română literară? Din punctul de vedere al celor din ţară, răspunsul a fost univoc. Româna literară este cea care ar trebui predată în aceste şcoli, ea singură fiind în măsură să confere şi să păstreze coeziunea limbii. Nu toată lumea a părut însă convinsă, argumentîndu-se că specificul tradiţional al unei comunităţi trebuie, la rîndul său, păstrat. De aici, dificultăţi şi dispute în ce priveşte alcătuirea manualelor şcolare. Un manual redactat în afara graniţelor României ar trebui să cuprindă în structura sa şi autori români din ţară sau doar pe acei scriitori care s-au afirmat ca atare în ţara respectivă? Cine poate decide aici? Pînă a se lua decizii însă s-a accentuat pe necesitatea de a-i sprijini cu carte românească, de a le facilita întîlniri cu profesori de aici şi călătorii de studii în ţară.

Literatura în limba română scrisă în afara graniţelor

O întrebare: ce se întîmplă cu literatura română scrisă în afara graniţelor României? Face ea parte integrantă din literatura română? Şi dacă face, este ea receptată ca atare? Pentru vechile spaţii româneşti răspunsul este mai simplu – s-a spus –, el a fost dat de G. Călinescu, care, în ***„Istoria"*** sa, i-a tratat fără discriminare pe scriitorii români din ţară şi din afara graniţelor. Cîţi dintre noi ştim însă că în spaţiul sîrbesc s-a dezvoltat o bogată literatură scrisă în limba română? Şi această necunoaştere nu obstrucţionează firavele relaţii dintre românii din ţară şi cei care locuiesc în ţările vecine României? Pe seama necunoaşterii sau nerecunoaşterii acestei literaturi s-a pus „superioritatea" afişată de unii studenţi români faţă de colegii lor din Basarabia sau Bucovina, care au şansa de a studia în România. Dacă pretindem ca scriitorii români din ţară să fie studiaţi în şcolile din afara graniţelor, nu ar fi normal ca şi operele literare scrise în limba română din ţările vecine României să pătrundă, la rîndul lor, în manualele româneşti? Cum altfel am putea vorbi de o literatură unică, de conştientizarea unicităţii acesteia? Multe răspunsuri date, dar şi multe întrebări rămase fără răspuns. Situaţia este mult mai complicată pentru a fi rezumată în cîteva fraze sau lămurită în cîteva zile. Totuşi, faptul că i se dă atenţie (poate ceva mai multă atenţie, în ce priveşte reprezentativitatea, s-ar fi cuvenit din partea Fundaţiei Culturale, care, în afara distinsului profesor Gheorghe Chivu, nu a trimis pe nimeni dintre reprezentanţii săi de frunte; poate cursul ar fi trebuit organizat într-un centru universitar?!) este de remarcat.

IULIAN ANGHEL

ONG şi mass-media

În perioada martie–mai 1997, Centrul pentru Dezvoltarea Organizaţiilor Neguvernamentale din cadrul Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, prin programul „ONG – Media", a realizat monitorizarea a 10 publicaţii de circulaţie naţională: 6 cotidiene şi 4 săptămînale.

O perspectivă cantitativă a dus la concluzia că există o informare consistentă cu privire la ONG. Majoritatea articolelor sînt informative şi se referă la proiectele derulate de acestea. S-a constatat că nu există spaţii speciale alocate ONG şi nici nu s-a format deprinderea completării informaţiilor venite de la Guvern, Parlament cu informaţii venite de la ONG. Din cele 250 de ONG menţionate, sînt 26 care au fost mediatizate în mod special. Au fost trei evenimente care au polarizat atenţia presei în aceste 3 luni, şi anume: Gala Premiilor UNITER, reuniunea Asociaţiei Inginerilor din România şi setul de propuneri privind transparenţa legislativului depus la Parlament de către un grup de 10 ONG, la sugestia APADOR-CH.

Analiza calitativă dezvăluie domeniile de activitate ale ONG şi impactul lor asupra publicului. Cele mai mediatizate domenii sînt, în primul rînd, apărarea drepturilor şi promovarea intereselor cetăţeneşti, cultura şi arta, timpul liber, fiind urmate de social şi de grupurile profesionale şi de afaceri.. S-a constatat că domeniile principale în care este consemnată implicarea ONG sînt aceleaşi cu cele spre care s-a orientat atenţia presei scrise în perioada vizată. Au existat şi articole cu conotaţie negativă, scrise, de regulă, de jurnalişti care nu scriu în mod curent despre ONG. Printre subiectele acestor articole amintim obţinerea falselor certificate de revoluţionar, restaurarea ***Coloanei infinitului*** sau implicarea unor ONG în sponsorizarea campaniilor electorale.

În linii mari, relaţiile dintre ONG şi mass-media sînt considerate de primii ca fiind bune. (Ş.A.)

Contribuţia săptămînalelor la mediatizarea ONG (%) faţă de contribuţia medie

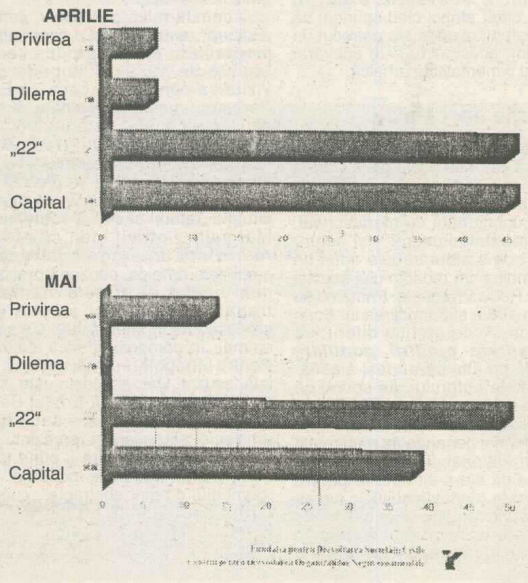

Mentalitatea arhaică a poporului român:

ERNEST BERNEA, *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*

Motivul reeditării

GABRIEL LIICEANU: Explicaţia faptului că această carte este lansată aici nu se datorează nicidecum amănuntului că autorul ei este tatăl directorului Muzeului Ţăranului, ci pentru că această carte priveşte într-adevăr mentalitatea arhaică a poporului român, pentru că este o cercetare etnografică. De ce mi se pare importantă apariţia acestei cărţi? De ce sunt foarte mîndru că am scos-o la editura Humanitas? Ea a apărut în 1985, la Cartea Românească, şi a apărut cenzurată într-un mod foarte original. Care a fost tipul de cenzură aplicată atunci? Cartea vorbea, în prima ei formă, la timpul prezentul continuu. Cenzura a socotit că folosirea prezentului continuu trimite la o constantă a poporului român, deci că toate lucrurile relatate aici: să spunem, faptul că poporul român distinge între un loc bun şi unul rău, că timpul este mediat după anumite structuri ş.a.m.d. ar fi fost o blasfemie raportate la iluminismul marxist al epocii, şi că poporul nostru, ţărănimea în special, a ieşit, desigur, din acel con de umbră al mitologiei, al spaţiului arhaizant. Ajunsese să ne fie ruşine de zestrea noastră etno-psihologică. Drept care i s-a cerut autorului ca verbele să fie trecute toate la trecut. Acesta a fost principalul tip de cenzură aplicată la această carte. Este unul cu totul şi cu totul original.

Acum, dincolo de această introducere anecdotică, aş spune că, spre deosebire de ipotezele filozofice, speculative despre spaţiu, timp şi cauzalitate, această carte are avantajul adevărului. În ce sens? Nici un filozof, de la Platon, Aristotel, trecînd prin Toma d'Aquino, Kant sau Bergson, vorbind despre spaţiu sau timp, nu a reuşit să creeze o teorie care să se instaleze definitiv în cîmpul spiritualităţii noastre. Avantajul, într-un fel, al acestei cărţi, este că ea operează cu un concept al adevărului incontestabil. De unde vine asta? Din faptul că această carte nu este una de filozofie: nu se pune problema dacă **această** concepţie despre spaţiu sau timp este adevărată, ci dacă ea este adevărată în raport cu poporul român. Este vorba de avantajul sprijinirii unei concepţii pe o cercetare de teren şi, din acest punct de vedere, o asemenea carte nu este o simplă ipoteză speculativă, ci o teorie întemeiată. E adevărată exact în măsura în care, atunci cînd spunem că locul rău este unul unde s-a petrecut un joc al ielelor, acest lucru este adevărat în raport cu o mentalitate arhaică.

Avatarurile unei cărţi

HORIA-R. PATAPIEVICI: Am să încep prin a vă arăta ediţia de la Cartea Românească a cărţii pe care o propune azi editura Humanitas în ediţie definitivă, colaţionată cu manuscrisul, pentru prima dată integral – şi pentru acest efort de acribie trebuie adus un cuvînt de mulţumire redactorului acestei ediţii, d-na Rodica Pandele. Prima ediţie a apărut în 1985, sub îngrijirea lui Sorin Mărculescu. Avea un titlu diferit: se numea ***Cadrele gîndirii populare româneşti***, un titlu care, deşi ales de alţii în numele autorului, aş spune că era potrivit. Într-adevăr, cartea lui Ernest Bernea indica în mod ferm anume spre cadrele cele mai generale de gîndire ale ţăranului tradiţional. Teza subiacentă fiind aceea că ele sunt diferite pentru modernul care gîndeşte ştiinţific lumea şi omul culturilor tradiţionale. Înainte de a contura succint gîndul expus în această cercetare de Ernest Bernea, daţi-mi voie să mă opresc o clipă asupra unei însemnări care a însoţit, în 1985, prima ediţie a cărţii. Ea este semnată „Editura" şi reprezintă deopotrivă o distanţare faţă de autor şi o punere în gardă ideologică a cititorului. Fireşte, persoana care vorbeşte în acest text este cenzura. Aş dori să vă citesc integral textul, deoarece el ilustrează de o manieră cu totul sezisantă afirmaţia făcută mai devreme de d-l Liiceanu referitoare la tipul de cenzură subtilă pe care au practicat-o editorii – ceea ce nu pune în discuţie gestul meritoriu al editurii Cartea Românească de a publica atunci această carte *non grata*, ci ne reaminteşte de faptul că nimic nu a scăpat indemn, nemutilat, de vigilenţa ideologică a cenzurii. Iată textul:

„Precizăm că toate materialele şi concluziile lucrării de faţă se referă în mod invariabil şi consecvent la un fenomen social şi cultural din trecut, la ceea ce autorul numeşte satul românesc arhaic sau tradiţional, spre deosebire de satul contemporan, care este produsul marilor procese, în plină desfăşurare, de transformare radicală a lumii rurale, în sensul ştergerii tot mai accentuate a diferenţelor dintre sat şi oraş. Considerăm de aceea ca deosebit de importantă păstrarea şi ordonarea unor mărturii autentice despre cultura populară a unor epoci apuse în care, împotriva vitregiilor istoriei, forţa creatoare a ţăranului român s-a manifestat cu originalitate, nu numai în literatură şi artă, ci şi, în limitele mentalităţilor arhaice, în domeniul gîndirii abstracte".

H.-R. Patapievici, Gabriel Liiceanu şi Horia Bernea la lansarea cărţii

Această mică precizare, semnată „Editura", este în sine o capodoperă a mentalităţii care a produs cenzură înainte de 1989. E limpede că, în viziunea cenzorilor, ceea ce Ernest Bernea numeşte mentalitate „arhaică" sau „tradiţională" este un lucru care pretinde scuze. Satul tradiţional şi cultura lui erau considerate ca nişte fenomene „apuse", şi se preciza, cu o tîmpă superbie militantă, că alta este situaţia satului socialist contemporan. Mai mult, potrivit ideii că ateismul reprezintă un progres în raport cu credinţele arhaice, cenzorul preciza că, deşi limitat de frînele mentalităţii tradiţionale, ţăranul a putut totuşi produce lucruri interesante, chiar şi, se spune, „în domeniul gîndirii abstracte". Pentru „înapoierea" sa, ţăranul este, iată, scuzat! Dar, şi acesta este punctul de vedere al cărţii lui Ernest Bernea, tocmai „înapoierea" sa, anume arhaismul său esenţial reprezintă lucrul cel mai preţios pe care îl pune ţăranul tradiţional în faţa lumii moderne. Nu în „domeniul gîndirii abstracte", cum voia notiţa avertisment citată, a produs ţăranul român lucruri semnificative, ci tocmai în sfera de care cenzorul se distanţa ideologic: cultura religioasă şi ritualurile ţărăneşti, credinţele şi superstiţiile, concepţiile „neştiinţifice" despre lume şi viaţă, sursele de „înapoiere" şi de „inegalitate", aşezămintele sociale „învechite" – acestea sunt lucrurile care azi sunt importante pentru un ochi orientat neideologic. Ajung astfel la conţinutul cărţii lui Ernest Bernea.

Orice român are, printre ascendenţi, un român neaoş

Tot românul are cel puţin un ţăran în ascendenţa sa. Prin urmare, oricare dintre noi poate avea, în mod legitim, sentimentul că ştie ce este un ţăran şi că îl cunoaşte, ca să spun aşa, de acasă. Ceea ce înseamnă: cu adevărat. Or, citind cartea lui Bernea, veţi cunoaşte cel puţin o uimire. În raport cu cadrele noastre de gîndire, ţăranul este profund şi radical diferit. Deşi ne tragem din el, nu ne seamănă. Altfel spus, ţăranul tradiţional nu seamănă modernităţii, aşa cum nu semănau convingerile lui James G. Frazer cu credinţele arhaice pe care reputatul erudit le studia (uneori cu exasperare: vezi finalul studiului ***Creanga de aur***). Din perspectiva „ochiului care îndepărtează" al etnologului, cultura sătească tradiţională, deşi atît de aproape de noi prin naştere, aparţine unei lumi de care ne separă sute de ani şi, uneori, în raport cu anumite practici rituale şi obiceiuri, chiar milenii. Care a fost identitatea reală a acestei lumi, azi aproape complet scufundată? Ţăranul a fost întotdeauna pentru clasa cultivată românească exoticul, nostalgia paradisului, locul inocenţei, paradisul terestru. Pe scurt, ceea ce a fost *le bon sauvage* pentru civilizaţii din epoca clasică în Occident a fost pentru clasa noastră intelectuală ţăranul român. La noi, însă, disputa privind specificul naţional a fixat în ţăran depozitarul adevăratei identităţi româneşti. De aici împrejurarea că ţăranul a fost sediul mai tuturor fantasmelor noastre identitare. Nu am să fac inventarul acestor fantezii. Am să menţionez numai învolburările retorice, de ton biblic, prin care Heliade Rădulescu, la mijlocul secolului trecut, încerca să spună ce sîntem noi. Cam tot pe atunci Bolintineanu credea că „muza poporală" a fost reînviată de Alecsandri (iar pînă atunci supravieţuise doar „în gura ţiganilor"), iar Asachi îşi imagina mitologia românească sub forma unui Olimp grec strămutat într-o Dacie virgiliană, pastorală şi neoclasică deopotrivă. Alecu Russo, asistînd la o înmormîntare lîngă mînăstirea Soveja, are un frison de arhaicitate şi se gîndeşte la ***Ultimul mohican*** de Fenimore Cooper. În fine, urmează perioada mai realistă a chestionarelor

lansate de Hasdeu şi Nicolae Densuşianu, pe care eruditii le-au putut întrebuinţa şi ca surse „istorice", pentru perioadele, cam dese la noi, în care absenţa documentelor amuţeşte discursul istoric. Sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului XX reprezintă epoca de glorie a marilor folclorişti, ilustrată de nume extraordinare, care au produs cărţi extraordinare, şi cărora nu le putem fi îndeajuns de recunoscători pentru arhiva vie pe care au smuls-o morţii. În ciuda faptului că foarte multe dintre aceste cărţi există numai în ediţiile princeps, ediţii foarte greu de găsit, publicate pe o hîrtie proastă şi care acum arată îngrozitor, la limita lizibilului (mă gîndesc la multe din broşurile lui Tudor Pamfile, dintre care una, referitoare la văzduh, superbă), ele continuă să fie unica noastră sursă de informaţie.

Proiectul interbelic al monografiei satului românesc

În perioada dintre cele două războaie, a mai existat un moment important, ultimul scutit de imixtiuni ideologice, căruia îi aparţine ca formaţie şi Ernest Bernea, momentul echipelor sociologice de teren ale lui Dimitrie Gusti. Proiectul ideal consta din obţinerea unei monografii totale a satului românesc. Acest proiect, în sine o întreprindere imensă, se putea frînge în mod natural datorită anvergurii şi datorită carenţelor metodologice, carenţe de care unii dintre reprezentanţii de frunte ai echipelor de teren şi-au dat seama încă de atunci; el a fost însă lichidat prin concursul triplu al războiului, ocupării ţării de către Uniunea Sovietică şi dispariţiei obiectului de studiu, adică a satului românesc tradiţional. Cum oportun menţiona notiţa editorială citată mai sus, satul ţărănesc a fost transformat, cu forţa, bineînţeles, în ceea ce ei numeau „sat contemporan", ceea ce nu era altceva decît satul socialist.

Ei bine, ce s-a întîmplat cu toate aceste „materialuri folclorice"? Ceea ce s-a produs mai interesant, pornind de la aceste materiale, au fost sintezele speculative. În această zonă a spiritului s-au produs cărţi importante, pe care le citim şi astăzi cu interes, uneori cu sufletul la gură, pentru a afla esenţa, temeiul sau descrierea a ceea ce ne-am obişnuit să numim „spiritualitatea ţăranului român". Modele de referinţă ale acestui gen, sintezele speculative, sunt, între alte cîteva titluri, lucrări precum cea a lui Ovidiu Papadima, ***O viziune românească a lumii***, Mircea Vulcănescu, ***Dimensiunea românească a existenţei*** (dar şi alte

(Continuare în pag. 15)

(Urmare din pag. 14)

lucrări care poartă asupra întrebării identitare), superba carticică din 1944 a lui Constantin Noica, ***Pagini despre sufletul românesc***, împreună cu sintezele sale speculative tîrzii, dedicate gîndirii românești, rostirii românești, frumosului românesc, în fine, sentimentului românesc al ființei. Toate aceste cărți eminente se înscriu în genul sintezei speculative. Ceea ce a lipsit, deși materialele existau – aceste importante culegeri primare de material privind modul de a fi al țăranului român –, au fost sintezele morfologice: sintezele care să se refere la un subiect anume, pe care să îl trateze morfologic și istoric, eventual contrastiv și comparativ, cu ambiția de a epuiza domeniul întins de acel subiect. Scopul? Indexarea tematică a tuturor motivelor care să ne poată permite să spunem azi precis, fără obișnuitul recurs la poezia ruraloidă, atît ce gîndea țăranul tradițional despre principalele categorii ale existenței, cît și cum era organizată mintea sa atunci cînd își formula părerile și își trăia, în arhaicitatea sa primă, riturile.

O ontologie a lumii arhaice

Ceea ce lipsește încă este o bibliotecă inteligent scrisă atît despre „ontologiile arhaice" (termenul este al unei frumoase cărți datorate lui Vasile Tonoiu), cît și despre „cadrele gîndirii populare românești" (titlul primei ediții a cărții lui Ernest Bernea). Or, cartea lui Ernest Bernea aparține acestui de al doilea gen, încă atît de parcimonios reprezentat la noi. Monografia sa despre spațiu, timp și cauzalitate (selecția acestor subiecte reprezintă o reminiscență kantiană) mi se pare, din acest motiv, deosebit de importantă. Să ne amintim, o clipă, că, potrivit mărturiei ***Memoriilor*** și ***Jurnalului*** său, Mircea Eliade păstra nostalgia faptului că nu a avut răgazul, nici puterea, să dea ceea ce el numea o ontologie a lumii arhaice. Noi, de la distanță, putem aprecia că i-au lipsit în primul rînd monografiile speciale. Cartea lui Ernest Bernea este una din aceste monografii. Poate că, inspirați de acest gînd, și alți cercetători vor produce studii din șirul de monografii trebuitoare pentru realizarea gîndului lui Eliade.

Relativitatea timpului și spațiului, elemente general valabile

O ontologie a mentalităților arhaice ar trebui neapărat să includă unele din rezultatele la care a ajuns sinteza lui Bernea referitoare la timp, spațiu și cauzalitate.

Chiar în anul 1985, cînd apărea prima ediție a cărții la editura Cartea Românească (ea a fost încheiată mai devreme, dar abia atunci, prin benevolențele cenzurii, a putut să fie oferită publicului), apărea la Paris cartea lui Emmanuel Le Roy Ladurie intitulată ***Montaillou, sat occitan de la 1294 pînă la 1324***. Ei bine, există în această carte un foarte interesant capitol, al XVIII-lea, dedicat modului în care un țăran occitan de la 1300 concepea timpul și spațiul. Este pilduitor pentru cititorul român să compare cele două descrieri, deoarece ambele se referă la realitățile cognitive ale unui mental arhaic. Veți putea stabili similitudinile și, în anumite puncte interesante, deosebirile care există între stratul arhaic tradițional, pe care Ladurie l-a putut reconstitui la Montaillou cu ajutorul rapoartelor Inchiziției, și ceea ce Bernea, pornind de la propria sa anchetă de teren, a putut descoperi în satul tradițional românesc. În ce mă privește, mult mai importante mi se par analogiile. Existența acestora îmi aduce în memorie o afirmație a lui Chaunu despre faptul că, în Europa premodernă, cronologia pe care noi o numim istorică a fost impusă de o pătură foarte subțire de oameni și că, în fond, grosul populației a trăit în niște cadre mentale și într-o vîrstă istorică defazate cu sute de ani în urma cronologiei istorice, care aparține numai elitelor făuritoare de istorie. Acest lucru este perfect valabil și pentru societatea românească. El traduce deosebirea, pe care v-o semnalam la început, dintre dumneavoastră, oameni ai modernității (chiar dacă aveți și nostalgii premoderne), și părinții sau bunicii dumneavoastră țărani, care aparțin unui strat mental și temporal arhaic. Cartea lui Bernea, mai puțin comentariile lui sociologice și filozofice (dintre care unele, mă refer în special la cele filozofice, sînt vizibil datate astăzi), pune foarte bine în evidență această extraordinară deosebire de „utilaj mental" (expresia este a lui Lucien Febvre).

O datorie morală

În fine, cred că apariția cărții lui Ernest Bernea în 1997, an în care noi sîntem deja foarte departe de momentul în care satul românesc se mai prezenta încă sub forma unei unice forțe compacte, anonime, vii, creatoare, întinse pe aproape întreg teritoriul țării (cum o vedea în 1934 Henri H. Stahl), ne reamintește imperativ că avem cîteva datorii intelectuale față de cultura și civilizația satului românesc tradițional. Aceste datorii intelectuale decurg din faptul că, practic, satul tradițional a încetat să mai existe. Suntem datori anistoriei noastre trecute și nouă înșine cu cîteva sinteze definitive, care să dea sens tonelor de material folcloric, fantastic, cum a numit Vasile Pârvan ***Dacia preistorică*** a lui Nicolae Densușianu. Sper în ceva demn, precis, distant și iubitor, care să ne restituie în adevăr și potrivit metodelor criticii moderne profilul lipsit de ambiguitate a ceea ce țăranul român a fost și, de o bucată de vreme, a încetat să mai fie.

„Tatăl meu a avut harul de a vedea lucrurile esențiale"

HORIA BERNEA: Tatăl meu nu a avut, poate, o extraordinară experiență etnografică, oricum, nu acesta ar fi meritul său, pentru că așa ceva nu are nici măcar un institut întreg. Este vorba, în schimb, dacă ai sau nu un anumit tip de aprehensiune și un anumit tip de deschidere, de har de a vedea lucrurile esențiale. De exemplu, eu cred că am privit atît de mult lucrurile, încît pot spune că trăiesc cu ochii și poate că din cauza asta m-am descurcat onorabil și în probleme de muzeologie, nu din cauză că am studiat muzeologie foarte mult. Asta este o precizare pe care țin să o fac, pentru că mi se pare esențială. Tatăl meu nu a făcut neapărat o cernere și o trecere printr-o sită perfectă a întregii țări, deci nu poate să se spună că această viziune este valabilă, sută la sută, de la Orșova pînă la Dorohoi. În orice caz, a izbutit să observe lucrurile esențiale. Un lucru pe care trebuie să-l spun acum, pentru că nu a fost remarcat aici; s-a insistat mai mult pe iele și pe un anumit element supranatural, care mi se pare că nu are pondere mare în carte sau, oricum, nu este important sau revelator. Foarte interesant mi se pare, în schimb, adevăruri ce țin mai mult de mijloacele de reprezentare ale unui moment anume. Probabil că aici cartea suferă. Și poate că din cauza aceasta tatăl meu a regretat mult că n-a putut-o publica în deceniul 5, cînd, e drept, capitolul cu cauzalitatea era abia schițat, pentru că adevărul de tip științific e un lucru care trece. Ceea ce nu trece însă în carte, și probabil că tatăl meu nu era pe deplin conștient sau nu voia s-o arate, este că aceste fișe, felul în care el le-a putut obține, sînt un material extraordinar – aici e marea calitate a cărții. După aceea, toată această carte mi se pare extrem de importantă pentru că se adresează tuturor tipurilor de pregătire. Consider că arhitecții pot să învețe foarte mult din carte, cum, la fel, muzicienii pot să învețe. Mie mi-a folosit la un moment dat cînd am formulat problema intersecției. Eu îi spuneam *loc slab* intersecției. Aici există un întreg capitol despre calitatea spațiului, și anume despre faptul că e rău sau bun. Acest spațiu calitativ, acest tip de gîndire asupra timpului, care este mult mai fecund și bogat decît cel matematic, mi se pare un lucru esențial în carte și, aici a fost partea mea de surpriză, mi se pare că se apropie foarte mult de anumite date ale fizicii contemporane și de teologie. Mai este ceva interesant: eu nici nu știu dacă, în afară de noi, românii, ea este importantă. Da, cred că nu are un caracter etnic atît de pronunțat. Sînt convins, și acest lucru a fost atins de H.-R. Patapievici în exemplul cu satul din Occitania, că sînt adevăruri cu un caracter mult mai general aici, care țin de lumea tradițională, și care, în cazul poporului român, au luat acest chip. Regret că tatăl meu nu a fost prezent într-un astfel de moment, pentru că cel ce cunoaște ce a însemnat prigoana comunistă poate să-și imagineze cum a arătat viața lui, care însă a izbutit să se manifeste pozitiv și afirmativ, să facă un astfel de lucru. Ar fi fost, poate, mulțumit. Am găsit un cuvînt extraordinar, deschizînd cartea: *„cauza lui e legea lui"*. Un lucru interesant, din punctul meu de vedere, ca fiu, este acela că am meritul de a-l fi împins să scoată în lume, să încerce să publice această carte, deoarece era mai ușor de scos decît ceea ce credea el că trebuie scos, și anume, o trilogie filozofică, probleme de pedagogie... În toate aceste cărți, pe care el ar fi ținut mult să le publice, intervenea elementul ideologic foarte puternic și ar fi fost de la bun început condamnate. N-a fost doar o abilitate a mea faptul că l-am împins la această publicare și l-am încurajat, dar consideram că răspunde – și poate că era ceasul al 12-lea atunci – cu mare originalitate unei nevoi mult mai generale a intelectualului român și a artiștilor.

(*Subtitlurile aparțin redacției*)

H.-R. Patapievici, Gabriel Liiceanu și Horia Bernea la lansarea cărții

supuse din păcate doar nepăsării noastre și criticii nimicitoare a rozătoarelor. Cartea lui Bernea poate constitui o mică parte din această sinteză viitoare. Că acestei sinteze i se va spune *„Ontologia lumii arhaice"*, cum voia Mircea Eliade, sau altfel, în orice caz sper să nu fie un nou roman libertatea cu care nivelele de explicație ale omului tradițional se mișcă prin toate aceste probleme atît de dificile, care fac obiectul cercetării și pentru fizica contemporană. De asemenea, cred că trebuie vorbit de adevăr și adevăruri operaționale, științifice, care practic sînt

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Lansări recente în colecția «Istoria ideilor» coordonată de H.-R. PATAPIEVICI

H.-I. MARROU
Sfîntul Augustin
și sfîrșitul culturii antice

HAJIME NAKAMURA
Orient și Occident:
o istorie comparată a ideilor

Ultima apariție

RAYMOND BOUDON
coordonator
Tratat de sociologie

POLIROM
NOUTĂȚI

Serge Moscovici
Psihologia socială sau
Mașina de fabricat zei
Marele Inchizitor
Dostoievski – lecturi teologice
Traducere, prefață și note de Leonte Ivanov

În pregătire:
Petre Andrei – Prelegeri de istorie a filosofiei
De la Kant la Schopenhauer

Comenzi la CP 266, 6600, Iași
Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111; (032)-217.440
Internet: www.nordest.ro/shopping/books/polirom/polirom.htm
E-mail: polirom@mail.cccis.ro

EMIL HUREZEANU

Depăşirea confuziei

Coreea de Nord e şi pare foarte departe de România. Cu nici 10 ani în urmă, cele două ţări erau foarte apropiate. Ceauşescu şi Kim Ir Sen, Phenianul şi Bucureştiul, doctrina socialismului multilateral dezvoltat şi „ideile ciuce" aveau în comun aceeaşi distopie activă: adică realitatea catastrofală unei utopii degradate, confuze, în care normarea precarităţii şi lipsa de însemnătate a omului se întîlneau, suprarealist, cu panourile şi lozincile suprarealităţii ideologice. De sus, de jos, din lături şi de pretutindeni priveau marii conducători, veşnic tineri, şi serviciile lor secrete neobosite.

Au trecut anii. România a luat-o pe calea democraţiei, reintrînd în familia fostelor ţări central-est-europene, cunoscînd durerile transformării statului de tip sovietic în stat de drept. Coreea de Nord a rămas aceeaşi distopie: dispariţia lui Kim Ir Sen şi succesiunea cadetului său, Kim Jong Il, au prelungit mizeria incredibilă, adăugîndu-i foametea cronică şi fără precedent, în timp de pace. Puţină lume îşi mai aminteşte azi în România de Coreea de Nord. Prea absurdă a părut mereu apropierea româno-nord-coreeană celor mai mulţi dintre oamenii normali, români sau nord-coreeni. Ceva din distanţa geografică s-a restabilit, aşadar, şi în distanţa perceptivă, mentală, dintre Bucureştiul Casei poporului şi Phenianul statuii de 100 de metri a ultimului mare defunct, nearuncat la lada de gunoi a istoriei postcomuniste!

În realitate, şi de această dată, lucrurile sînt ceva mai complicate. Similitudinile dintre România şi Coreea de Nord, oricît ni s-ar părea de ciudat, nu s-au consumat odată cu revoluţia din decembrie 1989. Un foarte incitant studiu apărut în ultimul număr al revistei *Foreign Affairs*, purtînd semnătura lui Markus Noland, de la Institutul de Economie Mondială, şi intitulat „De ce Coreea de Nord va evolua în aceeaşi stare de confuzie", ne reaminteşte brusc nu doar cît de aproape a fost România de această ţară sub Ceauşescu, ci şi cît de similare au fost concepţiile despre reformă politică şi socială în cele două ţări în epoca post-Ceauşescu. Cred că punctele de vedere ale cercetătorului american merită discutate, mai ales acum, cînd, practic, pentru prima oară, după şapte ani şi opt luni de reformă simbolică, guvernanţii români, trecînd la faza finală a lichidării moştenirii ceauşiste falimentare, abandonează în sfîrşit, fără să ştie, modelul nord-coreean.

Dar să ne explicăm, folosind argumentele autorului american. Un model româno-nord-coreean este descris într-unul din capitolele amplului studiu din *Foreign Affairs*, sub titlul „Confuzia". În engleză e folosită expresia *„muddling through"*. Ca substantiv, ea este tradusă în dicţionarele englezo-române prin: dezordine, harababură, zăpăceală, tulburare. În dicţionarele explicative anglo-americane mai apare în plus, la forma verbală a cuvîntului, şi semnificaţia: *„a te îndrepta în forţă spre o soluţie încununată de succes personal, provocînd dezordine şi confuzie de jur-împrejur"*. Dintr-o dată, parcă avem de-a face cu o realitate familiară, nu-i aşa?

România şi Coreea de Nord n-au avut în comun doar conducătorii megalomani, suferind, vorba cuiva, chiar de grandomania persecuţiei. Aceste ţări au avut cam aceeaşi populaţie, acelaşi venit pe cap de locuitor, o distribuţie asemănătoare a forţei de muncă, indicatori sociali, planificare centrală şi chiar boli curente în comun. Ambele ţări au combinat – scrie Markus Noland – ortodoxia neo-stalinistă în interior cu o independenţă simbolică în exterior. Amîndouă au dezvoltat socialismul într-o singură familie. Atît România, cît şi Coreea de Nord au cunoscut primele eşecuri ale planificării centrale, în a doua parte a anilor '70, eşecuri manifestate şi prin acumularea unor mari datorii externe. Ceauşescu le-a plătit pînă la capăt cu preţul cunoscut, Kim Ir Sen s-a făcut că plouă, evitîndu-şi debitorii, scrie cercetătorul american. România n-a cunoscut primele manifestări de protest social decît după cel puţin 6 ani de dificultăţi economice şi umilinţe majore, în 1987 – semn, pentru autorul din *Foreign Affairs*, că nu există mereu o legătură directă între mizerie economică şi răsturnările politice –, aşa cum, în ultimii ani, s-a adeverit în Irak sau Cuba. Îndepărtarea lui Ceauşescu de la putere, în 1989, are mai mult aerul unei lovituri de stat menite să păstreze acelaşi regim la putere, citim în articol, mai departe, iar ceea ce a urmat după 1989 *„este dovada că starea de dezordine, harababura* – englezescul „muddling through" – *poate fi o strategie viabilă"* – mai crede autorul american. O evoluţie asemănătoare celei româneşti între 1989 şi 1996 prevede americanul, aşadar, şi în Coreea de Nord. La fel ca în România lui Iliescu, *„unde statul a rămas principala forţă în economie, unde puterea politică a fost folosită pentru crearea şi alocarea excesivă a profitului şi dirijarea lui spre exponenţii puterii politice – fie pe faţă, fie prin corupţie"* – citim în *Foreign Affairs*. Restructurarea s-a produs încet în România, se adaugă. *„Kim Jong Il*, scrie Markus Noland, şi aici nu ne împiedicăm zîmbetul, pe care-l vom explica deîndată, *liderul nord-coreean aşadar, sau succesorii săi, vor putea adopta politici similare cu cele ale regimului Iliescu, pentru a se confrunta cu dificultăţile, satisfăcînd în acelaşi timp baza politică a regimului. Grupurile mulţumite vor fi clica preşedintelui, militarii şi nomenclatura de partid. Un astfel de regim va putea spera în ajutorul material şi moral al Chinei, un avantaj de care practicanţii temporizării din România n-au mai avut parte"*, am încheiat citatul din studiul lui Noland, apărut în numărul din iulie–august al revistei americane *Foreign Affairs*.

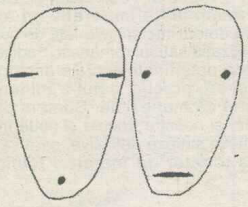

Ce ne mai rămîne să constatăm? După 1971, cînd a fost aclamat la Phenian, Ceauşescu s-a inspirat copios şi dezastruos, pentru el şi poporul român, din modelul nord-coreean. 20 de ani mai tîrziu, un analist american serios recomandă noului regim catastrofal de la Phenian adoptarea modelului românesc al lui Ion Iliescu, model identificat cu harababura sau, în traducerea mai nuanţată, sesizată mai înainte: *„ajungerea la soluţii satisfăcătoare (pentru cei în cauză) traversînd şi provocînd confuzia"*.

O lecţie despre supravieţuirea ideilor, în absenţa conducătorilor. Dar şi despre supravieţuirea conducătorilor – vezi cazul lui Ion Iliescu şi al său partid clientelar – în prezenţa unei puternice pieţe de desfacere a ideilor acestora: Coreea de Nord a secolului 21. Istoria e uneori şi un prichindel pus pe şotii, spunea parcă cineva.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacţie (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230, pentru **mărci** în contul 4024009231, pentru **franci francezi** în contul 4024009235, pentru **lire sterline** în contul 4024009232, pentru **franci elveţieni** în contul 4024009233, pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.

Pentru a nu se reţine un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonaţii cărora le stă în putinţă acest lucru ca plăţile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA şi exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane şi plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

ASCULTĂ BBC
PROGRAMUL INTEGRAL
ÎN BUCUREŞTI LA
UNIPLUS Radio
69.8

Redactor-şef: **GABRIELA ADAMEŞTEANU**
Redactor-şef adjunct: **RODICA PALADE**
Publicist comentator: **ANDREI CORNEA**

Redactori: **IULIAN ANGHEL, RĂZVAN PAUL, MARIAN CHIRIAC, ALIC MÎRZA**; Grafician: **DAN PERJOVSCHI**; Contabil şef: **ALINA CORBU**; Şef serviciu marketing-distribuţie: **MIRCEA VLAD IONESCU**; Asistent marketing-publicitate: **MIHAELA CUCU**; Secretariat: **ELISABETA OLEA**

Difuzare, abonamente: **Constantin Sataila, Alexandru Petrea**; Operator calculator: **Lidia Cristescu**; Corectură: **Adriana Bobeică, Rodica Toader, Mara Ştefan**; Casierie, abonamente: **Mihaela Antonescu**.

Rubrici: ***ILIE ŞERBĂNESCU*** *(comentariu economic),* ***ŞERBAN ORESCU, ZOE PETRE, EMIL HUREZEANU, DAN PAVEL, RADU CĂLIN CRISTEA, CRISTIAN PREDA, MARIUS BÂZU*** *(comentariu politic),* ***H.-R. PATAPIEVICI*** *eseu („Idei în libertate"),* ***DAN C. MIHĂILESCU*** *(cronică literară),* ***MAGDA CÂRNECI*** *(comentariu cultural),* ***IRINA COROIU*** *(cronică de teatru).*

Consiliul consultativ „22": MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, VIRGIL NEMOIANU, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76, e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/
Responsabil de număr: MARIAN CHIRIAC

Număr tipărit cu sprijinul FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS şi al FUNDAŢIEI SOROS

ISSN-1220-5761